

Θεόδωρος Νημάς

***Ο Νικόλαος Πολίτης και το δημοτικό τραγούδι
στα σχολικά βιβλία Μέσης Εκπαιδεύσεως¹ από
την καθιέρωση του μαθήματος των Νέων Ελληνικών
(1884) έως σήμερα²***

1. Εννοούνται τα *Νεοελληνικά Αναγνώσματα* και τα *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* του Ελληνικού Σχολείου, του Γυμνασίου και του Λυκείου. Η παρουσία δημοτικών τραγουδιών στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού Σχολείου δεν εξετάζεται.
2. Ευχαριστώ θερμώς τους Θεσσαλούς συλλέκτες σχολικών βιβλίων κ. Παύλο Μπαλογιάννη, συμβολαιογράφο, και κ. Χρίστο Θεοδωράκη, καθηγητή φυσικής αγωγής, οι οποίοι έθεσαν στη διάθεσή μου την πλούσια συλλογή τους. Τους συναδέλφους διδάκτορες φιλολογίας κ. Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη και κ. Λάμπρο Βαρελά, οι οποίοι προθύμως έθεσαν στη διάθεσή μου το πλούσιο αρχείο τους και μου έδωσαν πολύτιμα άλλα στοιχεία. Χωρίς τη βοήθειά τους η παρούσα ερευνητική εργασία δεν θα είχε πραγματοποιηθεί. Ευχαριστώ επίσης τον φίλο ερευνητή του Κ.Ε.Ε.Λ. κ. Παναγιώτη Καμπλάκη και την υπεύθυνη της Βιβλιοθήκης του Κ.Ε.Ε.Λ. της Ακαδημίας Αθηνών κ. Αφροδίτη Σαμαρά, οι οποίοι με βοήθησαν σημαντικά στην πραγματοποίηση της έρευνάς μου, καθώς και τον αγαπητό συνάδελφο και συνεργάτη κ. Νικόλαο Ζιώγα για την πολύτιμη βοήθειά του.

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζεται η συμβολή του Νικολάου Πολίτη στην καθιέρωση της διδασκαλίας του μαθήματος των Νέων Ελληνικών στη Μέση Εκπαίδευση, η θέση των δημοτικών τραγουδιών στα σχολικά εγχειρίδια των *Νεοελληνικών Αναγνωσμάτων* (Ν.Α.) και των *Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (Κ.Ν.Λ.), που διδάσκονταν και διδάσκονται στη Μέση (Δευτεροβάθμια) Εκπαίδευση, στα πλαίσια του μαθήματος των Νέων Ελληνικών από την καθιέρωσή του το 1884 έως σήμερα, καθώς και η επιρροή που άσκησε η συλλογή του Ν. Γ. Πολίτη *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού* (Αθήναι 1914) στην ανθολόγηση δημοτικών τραγουδιών στα εν λόγω βιβλία. Γίνεται ακόμη διερεύνηση και ταύτιση, σε σχέση με τη συλλογή από την οποία προέρχονται, όλων των δημοτικών τραγουδιών (270 συνολικά), που ανθολογήθηκαν στα Ν.Α. και τα Κ.Ν.Λ.

Τα Ν.Α. και τα Κ.Ν.Λ. ήταν και είναι το βασικό μέσο για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γραμματείας και επομένως και του δημοτικού τραγουδιού. Η εισαγωγή του μαθήματος των Νέων Ελληνικών στο Ελληνικό Σχολείο έγινε το 1884 με το Διάταγμα της 23-6-1884 (ΦΕΚ 267, Μέρος Β' / 27-6-1884) χάρη στη σχετική εισήγηση του Νικολάου Γ. Πολίτη, ο οποίος τότε ήταν τμηματάρχης στο Υπουργείο Παιδείας³, ενώ η εισαγωγή του ίδιου μαθήματος στο

3. Ο ίδιος ο Ν. Πολίτης μαρτυρεί σχετικά: *Το μάθημα της νεοελληνικής δεν υπήρχεν άλλοτε εισηγμένον εις τα σχολεία, μόλις δε κατά το 1884, διευθύνων την μέσσην εκπαίδευσιν, συνέστησα την εισαγωγήν αυτού εις τον Υπουργόν, ο οποίος ενέκρινε να εισαχθή εις τα σχολεία της μέσης εκπαίδευσως το μάθημα των νεοελληνικών αναγνωσμάτων, κατήρτισα δε το πρόγραμμα αναγράψας αποσπάσματα διαφόρων νεωτέρων Ελλήνων συγγραφέων, οίτινες έκτοτε διδάσκονται εις τα ελληνικά σχολεία, Ν. Πολίτης, στον τόμο: Η δίκη του Ναυπλίου (16-28 Απριλίου 1914). Στενογραφημένα Πρακτικά. Η δικαίωση της δημοτικής γλώσσας και της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, Αθήνα 1976 (επανέκδοση),*

Γυμνάσιο έγινε το 1909 με πρωτοβουλία και πάλι του Ν. Πολίτη⁴.

Σε ό,τι αφορά στα σχολικά εγχειρίδια της Μέσης Εκπαίδευσης το χρονικό διάστημα των 120 χρόνων (1884-2003) διαιρέθηκε στις εξής περιόδους με βάση τη διάρκεια χρήσεως των διαφόρων σχολικών εγχειριδίων. Έχουμε δηλαδή την εξής διαίρεση:

1α) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 3/ταξίου Ελληνικού Σχολείου της περιόδου 1884-1909, τα οποία εκδίδονται από ιδιώτες (Πίν. 1α), έχουν όλα τα ίδια κείμενα, γραμμένα στην καθαρεύουσα, όπως προβλέπεται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα, και δεν περιλαμβάνουν κανένα⁵ δημοτικό τραγούδι.

1β) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 4/ταξίου Ελληνικού Σχολείου της περιόδου 1909-1913, τα οποία εκδίδονται από ιδιώτες (Πίν. 1β) και αντικαθιστούν τα προηγούμενα⁶. Σ' αυτά προβλέπεται η ανθολόγηση, για πρώτη φορά, και δημοτικών τραγουδιών⁷. Η χρήση αυτών των βιβλίων ίσχυσε για μια τετραετία και η έγκρισή τους έγινε από «Επιτροπεία». Από τις τρεις υποβληθείσες συλλογές Ν.Α. εγκρίθηκε με επεισοδιακό τρόπο η συλλογή του Δημ. Κακλαμάνου· διαφώνησε ο πρόεδρος της «Επιτροπείας» κρίσης των συλλογών Γ. Μιστριώτης⁸.

1γ) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 4/ταξίου Ελληνικού Σχολείου της περιόδου 1913-1917 (Πίν. 1γ), τα οποία αντικαθιστούν τα προηγούμενα⁹. Σ' αυτά προβλέπεται η ανθολόγηση, για πρώτη φορά, και πεζών κειμένων στη

σ. 167. Πρβλ. Βασ. Ι. Τόγιας, *Το μάθημα των Νέων Ελληνικών στη Μέση Εκπαίδευση. Ιστορική θεώρηση (1833-1967)*, Α-Β (με ενιαία σελιδαρίθμηση), [Α.Π.Θ. - Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών], Θεσσαλονίκη 1988-1990, σ. 118.

4. ΦΕΚ 139Α/12-7-1907, σ. 569. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 274-275.

5. Στο ιστορικό κείμενο του Κων. Παπαρρηγόπουλου, «Αρματωλοί και κλέφται», που δημοσιεύεται στα Ν.Α. της Α' τάξης, περιλαμβάνονται για πρώτη φορά δημοτικά τραγούδια και μάλιστα αρκετά (15). Όλα ανήκουν στις κατηγορίες των ιστορικών και κλέφτικων.

6. Η συγγραφή των νέων Ν.Α. προβλεπόταν από τον Ν. ΓΣΑ' (=3201)/ΦΕΚ 60Α/4-4-1907. Στην «Επιτροπεία» του Υπουργείου Παιδείας, που είχε ως σκοπό να συντάξει το «Πρόγραμμα της ποσότητας και οικονομίας της ύλης των διδακτικών βιβλίων της μέσης εκπαίδευσης», συμμετείχε και ο Ν. Πολίτης.

7. Στα βιβλία του Δ. Κακλαμάνου δημοσιεύονται για πρώτη φορά ανεξάρτητα και αυτοτελή δημοτικά τραγούδια, ενώ περιλαμβάνεται και πάλι του κείμενο του Κων. Παπαρρηγόπουλου, «Αρματωλοί και κλέφται», στο οποίο περιλαμβάνονται 15 δημοτικά τραγούδια. Βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 268-269.

8. Η απόφαση έγκρισεως ελήφθη την 11-5-1908. Βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 249-264.

9. Η συγγραφή των νέων Ν.Α. προβλεπόταν από την Προκήρυξη 16778/28-8-1911. Παράρτημα ΦΕΚ 1288/30-8-1911, σ. 617.

δημοτική γλώσσα¹⁰. Το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα (1914-1918) εισάγει τον όρο «ερμηνεία» των νεοελληνικών κειμένων αντί του ως τότε χρησιμοποιούμενου «ανάγνωση»¹¹. Η χρήση και αυτών των βιβλίων ίσχυσε για μια τετραετία και η έγκρισή τους έγινε από «Επιτροπεία». Από τις τρεις υποβληθείσες συλλογές Ν.Α. εγκρίθηκε η συλλογή του Νικ. Μπέρτου¹². Σε ό,τι αφορά στα δημοτικά τραγούδια παρατηρούμε ότι δημοσιεύονται συνολικά και στις τρεις τάξεις 14 ανεξάρτητα και αυτοτελή δημοτικά τραγούδια, ενώ υπάρχουν και άλλα ένθετα σε πεζά κείμενα, που είναι όλα σχεδόν ιστορικά ή κλέφτικα¹³.

1δ) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 3/ταξίου Ελληνικού Σχολείου της περιόδου 1917-1929, τα οποία εκδίδονται επίσης από ιδιώτες (Πίν. 1δ). Στο διάστημα αυτό έχουμε την προοδευτική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917, η οποία, αν και ανακόπηκε βιαίως με την πολιτική μεταβολή του 1920, επηρέασε θετικά και το πνεύμα όλων των βιβλίων των *Νεοελληνικών Αναγνωσμάτων*, στα οποία πλέον γίνεται έντονη η παρουσία των δημοτικών τραγουδιών, ενώ δεν ανθολογούνται σχεδόν καθόλου κείμενα στην καθαρεύουσα. Καταργήθηκε το μοναδικό βιβλίο Ν.Α. για κάθε τάξη και η εισαγωγή του για μια τετραετία. Υποβολή βιβλίου για έγκριση μπορούσε να γίνει οποτεδήποτε στο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο, το οποίο έπρεπε να αποφανθεί θετικά ή αρνητικά εντός τεσσάρων μηνών. Μπορούσαν να εγκριθούν περισσότερα του ενός διδακτικά βιβλία για κάθε μάθημα και για κάθε τάξη, εφόσον βεβαίως πληρούσαν τους όρους που προέβλεπε το νομικό πλαίσιο¹⁴. Στα σχολεία γινόταν η επιλογή και εισαγωγή κάποιου βιβλίου με απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων στο τέλος του προηγούμενου σχολικού έτους. Δεν επιτρεπόταν η αντικατάστασή του πριν από την παρέλευση διετίας¹⁵. Το ίδιο ίσχυε και για τα βιβλία του Γυμνασίου. Το μάθημα των Νέων Ελληνικών όχι μόνον ανεξαρτητοποιήθηκε από αυτό των Αρχαίων Ελληνικών, αλλά χαρακτηρίστηκε και «πρωτεύον»¹⁶.

2α) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 4/ταξίου Γυμνασίου της περιόδου 1909-1913, τα οποία εκδίδονται από ιδιώτες (Πίν. 2α). Το μάθημα

10. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 348.

11. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 371.

12. Η απόφαση εγκρίσεως δημοσιεύθηκε τον Μάρτιο του 1915. Βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 341.

13. Ένα δημοτικό τραγούδι («Ερχόμαστε απ' Ανατολή σε μια χρυσή γαλιότα») δημοσιεύεται σε κείμενο του Δ. Βικέλα (Α' τάξη) και 15 σε κείμενο του Κ. Παπαρρηγόπουλου (Γ' τάξη), που υπήρχε και στα βιβλία των προηγούμενων περιόδων. Βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 350.

14. Ν. 827/2-9-1917 (ΦΕΚ 188Α/5-9-1917), σ. 656-659) και Ν. 1332/10-4-1918 (ΦΕΚ 89Α/27-4-1918), σ. 570-572. Πρβλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 384.

15. Βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 385.

16. Με το Β.Δ. της 29-12-1923 «Περί εγγραφών, εξετάσεων κ.τ.λ. εν τοις σχολείοις της μέσης εκπαίδευσως». ΦΕΚ 18Α/28-1-1924, καθώς και με το Δ. της 14-5-1927 (ΦΕΚ 97Α/26-5-1927).

των Νέων Ελληνικών, που εισήχθη στο Γυμνάσιο (μόνο στις δύο πρώτες τάξεις) το 1909, προβλέπεται να διδάσκεται, ως το 1917, από ένα μόνο εγκεκριμένο, κατόπιν διαγωνισμού¹⁷, βιβλίο. Εγκρίθηκαν για την τετραετία (1909-1913) οι συλλογές των Γ. Παντελάκι - Ν. Κυπαρίσση¹⁸. Ν.Α. για την Γ' και την Δ' τάξη, όπως ήταν επόμενο, δεν κυκλοφόρησαν. Τα δημοτικά τραγούδια που συμπεριέλαβαν ήταν μόνο δύο και δύο σε κάθε τάξη.

2β) **Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)** του 4/ταξίου Γυμνασίου της περιόδου 1913-1917, τα οποία εκδίδονται επίσης από ιδιώτες (Πίν. 2β). Το μάθημα των Νέων Ελληνικών εξακολουθεί να διδάσκεται μόνο στην Α' και την Β' τάξη. Εγκρίθηκαν για μια τετραετία (1913-1917) οι συλλογές του Ν. Μπέρτου¹⁹. Συμπεριέλαβαν μόνο ένα δημοτικό τραγούδι στην Β' τάξη.

2γ) **Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)** του 4/ταξίου Γυμνασίου της περιόδου 1917-1929, τα οποία εκδίδονται επίσης από ιδιώτες (Πίν. 2γ), αλλά είναι περισσότερα του ενός, οπωσδήποτε όμως εγκεκριμένα από αρμόδια επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας. Η προοδευτική μεταρρύθμιση του 1917 επηρέασε θετικά το περιεχόμενο των Ν.Α., στα οποία τώρα είναι ικανοποιητική η παρουσία δημοτικών τραγουδιών, ο αριθμός των οποίων συνεχώς αυξάνει. Παρά ταύτα το μάθημα των Νέων Ελληνικών εξακολουθεί να διδάσκεται μόνο στην Α' και την Β' τάξη του Γυμνασίου.

3) **Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)** του 6/ταξίου Γυμνασίου της περιόδου 1930-1937/38, τα οποία εκδίδονται ακόμα από ιδιώτες (Πίν. 3). Η συγγραφή των Ν.Α. έγινε σύμφωνα με τον Ν. 3438/1927. Στο μεταξύ μεσολάβησε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929-1932²⁰, με την οποία καταργήθηκε το 3/τάξιο Ελληνικό Σχολείο και καθιερώθηκε το 6/τάξιο

17. Ο διαγωνισμός προκηρύχτηκε με την υπ' αριθ. 10210/5-7-1907 απόφαση (ΦΕΚ 139Α/12-7-1907. Πρόεδρος της «Επιτροπείας» κρίσης ήταν ο Γ. Μιστριώτης.

18. Η απόφαση εγκρίσεως δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 127Α/24-5-1908, σ. 489-492. Πρβλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 276.

19. Η απόφαση εγκρίσεως δημοσιεύθηκε τον Μάρτιο του 1915. Βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 341, 346.

20. Με τον Ν. 4373/13-8-1929 «Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως» καθιερώνονται τα 6/τάξια γυμνάσια και τα πρακτικά λύκεια, τα οποία λειτουργούν από το σχολ. έτος 1929-30. Με το Διάταγμα της 18-11-1931, όπου ρυθμίζονται τα του Ωρολογίου Προγράμματος, τα Νέα Ελληνικά θεσπίζονται ως υποχρεωτικό μάθημα στο Γυμνάσιο και οι ώρες διδασκαλίας τους προβλέπονται ως εξής: Α' τάξη 5, Β' 4, Γ' 3, Δ' 3, Ε' 3 και ΣΤ' 3. Σύνολο 21. Με το Διάταγμα της 5-11-1935 οι ώρες διδασκαλίας των Νέων Ελληνικών μειώνονται σε 18 (3 σε κάθε τάξη). Για τη μεταρρύθμιση του 1929 βλ. Άννα Φραγκουδάκη, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι*, Αθήνα 1977, σ. 59-85.

Γυμνάσιο, στο οποίο το μάθημα των Ν.Ε. διδάσκεται σε όλες τις τάξεις. Στα αντίστοιχα Ν.Α. ανθολογούνται αρκετά δημοτικά τραγούδια και μάλιστα, όπως προβλέπεται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα, σημαντικός αριθμός από αυτά είναι σε ιδιωματική γλώσσα, όπως π.χ. η κυπριακή, η καρπαθιακή ή ακόμα και η τσακωνική²¹.

4) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 6/ταξίου Γυμνασίου της περιόδου 1938/39-1949, τα οποία από εδώ και στο εξής εκδίδονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων²² (Ο.Ε.Σ.Β.), αργότερα Ο.Ε.Δ (ιδακτικών) Β. (Πίν. 4), μέσω του οποίου το κράτος εξασφαλίζει μέχρι σήμερα το μονοπώλιο των σχολικών βιβλίων. Εκτός από το βιβλίο της Ε' τάξης, που περιέχει 15 δημοτικά τραγούδια και της Δ' που περιέχει 10, τα υπόλοιπα περιλαμβάνουν πολύ λίγα. Ήδη από το 1935 είχε επιχειρηθεί ανάσχεση της μεταρρυθμίσεως του 1929²³. Άλλες προσπάθειες αλλαγών στη διάρκεια της δικτατορίας Μεταξά δεν πρόλαβαν να οριστικοποιηθούν. Ωστόσο, επανήλθε η δημοτική γλώσσα²⁴ στο Πρόγραμμα των σχολείων Μ.Ε. Το 1944, στη διάρκεια της Κατοχής, καθορίστηκε η «συστηματική εξέταση» του δημοτικού τραγουδιού ως έργου τέχνης και «ουσιώδους» εκδηλώσεως «της Εθνικής ψυχής»²⁵. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των κρατικών Ν.Α. είναι ότι αυτά μπορούν να συντίθενται από τα κείμενα των διαφόρων συλλογών που υποβάλλονται προς έγκριση στο Υπουργείο Παιδείας. Αυτό το διαπιστώνουμε και από τους σχετικούς πίνακες περιεχομένων του κάθε βιβλίου²⁶.

5) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 6/ταξίου Γυμνασίου της περιόδου 1950-1956 (Πίν. 5). Εδώ έχουμε μία οπισθοδρομηση σε ό,τι αφορά στη διδασκαλία των δημοτικών τραγουδιών. Τα βιβλία των τριών πρώτων

21. Βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, τ. Β', σ. 502.

22. Ο Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (Ο.Ε.Σ.Β.) ιδρύθηκε με τον Ν. 952/1937 (από την κυβέρνηση Ι. Μεταξά) ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου υπαγόμενο στο Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας. Τα πρώτα βιβλία «Νεοελληνικών Αναγνωσμάτων Γυμνασίου» που εκδόθηκαν από αυτόν κυκλοφορήθηκαν το 1938.

23. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 527.

24. Η κίνηση αυτή οφείλεται στις προσωπικές αντιλήψεις για το «γλωσσικό» του πρωθυπουργού Ι. Μεταξά, ο οποίος από τις 25-11-1938 ανέλαβε ο ίδιος και το Υπουργείο Παιδείας με υφυπουργό τον Ν. Σπέντζα. Με απόφαση του Ι. Μεταξά συγκροτήθηκε η υπό τον Μαν. Τριανταφυλίδη Επιτροπή, η οποία συνέγραψε τη *Γραμματική της Δημοτικής*, η οποία μέχρι σήμερα αποτελεί τη βάση όλων των γραμματικών της δημοτικής.

25. Κ.Δ. της 27-7-1944 (ΦΕΚ 156Α/4-8-1944). Κυβέρνηση Ι. Ράλλη, υπουργός Παιδείας ο καθηγητής Ν. Λούβαρης. Βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 535.

26. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 638-639.

τάξεων (Α, Β, Γ) περιλαμβάνουν όλα μαζί ένα (1) δημοτικό τραγούδι! Στην ανθολόγηση των κειμένων της Δ' τάξεως (4 δ. τρ.) και της Ε' (9 δ. τρ.) συμμετείχαν και οι λαογράφοι Δημ. Πετρόπουλος και Γ. Σπυριδάκης του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών (σήμερα Κέντρο Λαογραφίας).

6α) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 6/ταξίου Γυμνασίου της περιόδου 1956/57-1960 (Πίν. 6α). Έχουμε νέα σειρά Ν.Α., στα οποία παρατηρείται σημαντική αύξηση των δημοτικών τραγουδιών στα διδακτέα κείμενα (56 συνολικά στις 6 τάξεις). Η έκδοση της σειράς αυτής των Ν.Α. προκάλεσε πολλές αντιδράσεις, κυρίως για την ανθολόγηση κειμένων της πρώιμης βυζαντινής φιλολογίας, την παραποίηση των κειμένων και τις πολλές αβλεπίες και τα λάθη στην αντιγραφή²⁷.

6β) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του 6/ταξίου Γυμνασίου της περιόδου 1961-1975 (Πίν. 6β). Ο αριθμός των δημοτικών τραγουδιών διατηρείται σχεδόν ο ίδιος (55). Το 1964 έχουμε μια επεξηγηματική προσθήκη στην ονομασία του μαθήματος στο Γυμνάσιο: *Νέα Ελληνικά (Νέα Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία)*²⁸. Στο Πρόγραμμα μένει μόνο η επεξήγηση.

6γ) *Νεοελληνικά Αναγνώσματα (Ν.Α.)* του Γυμνασίου-Λυκείου της περιόδου της Μεταπολιτεύσεως 1976-1977/1982, τα οποία κατά βάση είναι ίδια με τα προηγούμενα, με λίγες μόνο προσθαφαιρέσεις στα κείμενα (Πίν. 6γ). Με τον Ν. 309/1977 είχε γίνει η διαίρεση του 6/ταξίου Γυμνασίου σε 3/τάξιο Γυμνάσιο και 3/τάξιο Λύκειο. Τα ανθολογημένα δημοτικά τραγούδια φτάνουν στον μεγαλύτερο αριθμό (67) στην πορεία της διδασκαλίας του μαθήματος των Ν.Ε. από το 1884 έως σήμερα.

7) *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Κ.Ν.Α.)* του Γυμνασίου-Λυκείου της περιόδου 1977/82 έως το 2003. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 έχει αλλάξει το σχήμα των βιβλίων (από 19x15 έγινε 24x17) και έχουν γίνει μικρές βελτιώσεις, ενώ τα δημοτικά τραγούδια παραμένουν τα ίδια (41). Σε σχέση με τις προηγούμενες περιόδους (6α,β,γ) έχουμε μείωση των ανθολογημένων δημοτικών τραγουδιών και περιορισμό της διδασκαλίας τους στις 3 τάξεις του Γυμνασίου και στην Α' Λυκείου. Πέραν αυτού, τα βιβλία αυτά, τα

27. Στο βιβλίο της ΣΤ' τάξης, π.χ., στη σ. 215 ως τίτλος κατηγορίας δημοτικών τραγουδιών, αντί «Παραλογαί» αναγράφεται «Παραλλαγαί». Το ίδιο και στον Πίνακα Περιεχομένων, σ. 399. Για τη σχετική αρθρογραφία στον τύπο της εποχής βλ. Β. Ι. Τόγιας, *ό.π.*, σ. 637. Παρά ταύτα τα βιβλία αυτά, με κάποιες τροποποιήσεις, επεξήγησαν για μακρό διάστημα: της Α' τάξης 21 χρόνια, της Β' 20, της Γ' 23, της Δ' 26, της Ε' και της ΣΤ' 27 χρόνια.

28. Ν.Δ. 4379/1964.

οποία είναι τα καλύτερα που εκδόθηκαν έως τώρα, παρουσιάζουν με μεθοδικότερο τρόπο το δημοτικό τραγούδι. Ειδικά τα βιβλία της Γ΄ Γυμνασίου και της Α΄ Λυκείου έχουν στην αρχή μεγάλη ενότητα με δημοτικά τραγούδια, τα οποία συνοδεύονται από εκτενείς σχετικές εισαγωγές και ερωτήσεις.

Από τη σχετική έρευνα προκύπτουν τα εξής δεδομένα:

A. Σε όλα τα βιβλία, από το 1884 έως σήμερα, περιλαμβάνονται συνολικά 268 δημοτικά τραγούδια (με τις παραλλαγές τους). Στα κρατικά (εκδόσεις του Ο.Ε.Σ.Β./Ο.Ε.Δ.Β.), από το 1938 έως σήμερα, περιλαμβάνονται συνολικά 107. Στα τελευταία ο μέσος όρος του συνόλου των τραγουδιών και των έξι τάξεων μιας περιόδου είναι 46,2 δημοτικά τραγούδια, ήτοι 7,7 ανά τάξη. Τα περισσότερα (67) δ. τρ. καταχωρίστηκαν στα βιβλία της περιόδου 1975-1977/83. Από αυτά τα 32, τα μισά περίπου, στο βιβλίο της Β΄ Λυκείου, όπως και στο βιβλίο της Ε΄ Γυμνασίου της αμέσως προηγούμενης περιόδου (1960-1975).

B1. Από 268 συνολικά δημοτικά τραγούδια, που ανθολογήθηκαν σε όλα τα Ν.Α. ή Κ.Ν.Α. από το 1884 έως σήμερα, τα 124 προέρχονται από τη συλλογή «Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού» (Αθήνα 1914), του Ν. Πολίτη, ήτοι ποσοστό 46,27%, ενώ από τα 107 συνολικά δ. τρ. των κρατικών Ν.Α. και Κ.Ν.Α. (1938 έως σήμερα), τα 71, ήτοι ποσοστό 66,36 %, προέρχονται από τις Εκλογές του Ν. Πολίτη. Από τα 124 ανθολογηθέντα τραγούδια των Εκλογών του Ν. Πολίτη, τα περισσότερα τα συναντούμε σε όλες τις περιόδους των σχολικών εγχειριδίων, μερικά μάλιστα να περιλαμβάνονται και δυο φορές σε βιβλία της ίδιας περιόδου.

B2. Στις άλλες συλλογές²⁹, από τις οποίες προέρχονται τα ανθολογούμενα δημοτικά τραγούδια των σχολικών εγχειριδίων, κατά φθίνουσα σειρά περιέχονται: Α. Passow (40), Σπ. Ζαμπέλιου (23), Π. Αραβαντινού (21), Μ. Μιχαλίδη-Νουάρου (11), Cl. Fauriel (9), Εμμ. Μανωλακάκη (8), περ. Λαογραφία (8), Δ. Πετρόπουλου (7), Αντ. Μανούσου (6), Άγ. Θέρου (5), Τρ. Μπάρτα (4), Ακαδημίας Αθηνών (3), Α. Jeannarakis (3), Γ. Ιωάννου (2+3), Αλ. Πολίτη (3), Αθ. Σακελλαρίου (3), Γ. Χασιώτου (3), ενώ από δύο (2) και ένα (1) τραγούδι περιέχονται σε διάφορες άλλες συλλογές ή περιοδικά (Πίν. 8). Τριών (3) τραγουδιών δεν έχει εντοπιστεί η συλλογή ή άλλη πηγή προελεύσεώς τους. Αρκετά τραγούδια τα συναντούμε σε περισσότερες από μία συλλογές³⁰.

29. Μνημονεύονται οι προγενέστερες των σχολικών βιβλίων συλλογές, στις οποίες δημοσιεύονται τα ανθολογηθέντα δημοτικά τραγούδια.

30. Αναλυτικά τα τραγούδια κατά συλλογές ή άλλες πηγές, από τις οποίες προέρχονται, δημοσιεύονται στον Πίνακα 8.

Γ1. Περισσότερο στα παλαιότερα και λιγότερο στα νεώτερα εγχειρίδια απουσιάζει σχεδόν παντελώς η αναγραφή της πηγής προελεύσεως των δημοτικών τραγουδιών. Σε πάρα πολλά από αυτά, που περιλαμβάνονται στα *Νεοελληνικά Αναγνώσματα*, αρκεί η ένδειξη «*Δημώδες*» ή «*Δημοτικόν*». Σε ένα εγχειρίδιο, αυτό της Β' Λυκείου, 17η έκδοση, 1979, σημειώνεται στο τέλος της μιας από τις δύο ενότητες δημοτικών τραγουδιών, που περιέχει, ότι *Τα περισσότερα από τα παραπάνω δημοτικά τραγούδια σταχυολογήθηκαν από το βιβλίο του Ν. Γ. Πολίτη «Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού».*

Γ2. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις η αναγραφή της πηγής προελεύσεως είναι ελλιπής ή ελλιπέστατη, ακόμα δε και λανθασμένη.

Δ. Επεμβάσεις στα κείμενα των δημοτικών τραγουδιών (παραλείψεις στίχων, αντικατάσταση δυσνόπων λέξεων κ.τλ.) στα παλαιότερα, των ιδιωτών, είναι αρκετές. Έχουμε και περιπτώσεις διασκευών (ανασυνθέσεων καλύτερα) ολόκληρων δημοτικών τραγουδιών, όπως π.χ. του γνωστού τραγουδιού «*Το μοιρολόγι της Παναγίας*», το οποίο από το 1931 αναδημοσιεύεται αδιαλείπτως μέχρι σήμερα, χωρίς ποτέ να διερευνηθεί η πηγή προελεύσεώς του³¹.

Ε. Όπως φάνηκε και από την παραπάνω αναλυτική παρουσίαση (παρ. Β1), η ανθολόγηση δημοτικών τραγουδιών από τις *Εκλογές* του Ν. Γ. Πολίτη είναι σχεδόν κυρίαρχη. Και μετά την έκδοση, βεβαίως, των συλλογών του Δ. Πετρόπουλου, της Ακαδημίας Αθηνών, του Γ. Ιωάννου και πολλών άλλων, οι *Εκλογές* του Ν. Πολίτη παραμένουν η κύρια πηγή ανθολογήσεως δημοτικών τραγουδιών.

ΣΤ. Ως προς την επίδραση της συλλογής του Ν. Πολίτη σε διδάσκοντες και διδασκόμενους, μέσω των ανθολογηθέντων, κατά καιρούς, δημοτικών τραγουδιών, αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως καθοριστική για τους εξής λόγους:

1. Η συλλογή του Ν. Πολίτη έχει ταυτιστεί με το δημοτικό τραγούδι και ελάχιστοι από τους διδάσκοντες έχουν υπόψη τους άλλη συλλογή δημοτικών τραγουδιών εκτός από αυτή. Όσο για τους μαθητές αυτοί μάλλον δεν έχουν ακούσει καν ότι υπάρχουν και άλλες, πλην του Ν. Πολίτη, συλλογές. Τυχόν σπάνιες εξαιρέσεις δεν αναιρούν τον κανόνα.

31. Το τραγούδι αυτό «διασκευάστηκε» με βάση διάφορες παραλλαγές από την Ευδοκία Αθανασούλα (†1929). Πρωτοδημοσιεύθηκε το 1931 στα Ν.Α. της Α' Γυμνασίου των Ευδ. Αθανασούλα - Ελ. Ουράνη - Λίζας Κότου. Το 1940 πέρασε στα Ν.Α. της Δ' τάξης (έκδοση Ο.Ε.Σ.Β.) και παραμένει στα ισχύοντα μέχρι σήμερα Κ.Ν.Α. της Β' Γυμνασίου.

2. Στις σχολικές βιβλιοθήκες, αλλά και τις προσωπικές των διδασκόντων, σπανίως μπορεί να συναντήσει κανείς άλλη συλλογή εκτός από αυτή του Ν. Πολίτη. Αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι αυτή κυκλοφορεί ευρέως και συνεχώς, ενώ του Δ. Πετρόπουλου και της Ακαδημίας Αθηνών, π.χ., απουσιάζουν παντελώς από τα ράφια των επαρχιακών βιβλιοπωλείων, και όχι μόνον.

3. Κάποια τραγούδια από τη συλλογή του Ν. Πολίτη, μέσω των σχολικών βιβλίων Δημοτικού και Γυμνασίου, έχουν περάσει στον λαό και μέσω αυτού ακόμα και σε νεώτερες τοπικές συλλογές!

Τέλος, ως συμπέρασμα θα μπορούσαμε να πούμε ότι λόγω των δημοτικών τραγουδιών, που συμπεριλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια για εκατό συνεχή περίπου χρόνια και προέρχονται στη συντριπτική τους πλειοψηφία από τις *Εκλογές* του Ν. Πολίτη, το όνομα του μεγάλου λαογράφου έχει ταυτιστεί στη συνείδηση του ελληνικού λαού με το ελληνικό δημοτικό τραγούδι και με την ελληνική Λαογραφία γενικότερα.

Παράρτημα Πινάκων**Πίνακας 1α****ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ****στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 3/ταξίου Ελληνικού Σχολείου
περ. 1884-1909**

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Γ. Δροσίνη - Γ. Κασδόνη	Α' Ελ. Σχ.	1884, 1895	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ευαγγ. Κ. Κοφινιώτη	Α' Ελ. Σχ.	1884	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ, Χαρ. Πούλιου	Α' Ελ. Σχ.	1884	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Κ. Παρασκευόπουλου (εκδ.)	Α' Ελ. Σχ.	1903	00 ³²
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Δ. Π. Σακελλαρίου	Α' Ελ. Σχ.	1890	01
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Παν. Ι. Φέρμπου	Α' Ελ. Σχ.	1896, 1901	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ανώνυμου	Β' Ελ. Σχ.	1896	02
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Γ. Δροσίνη - Γ. Κασδόνη	Β' Ελ. Σχ.	1884	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Διον. Ε. Κολοκοτσά	Β' Ελ. Σχ.	1904	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ευαγγ. Κ. Κοφινιώτη	Β' Ελ. Σχ.	1903	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ, Χαρ. Πούλιου	Β' Ελ. Σχ.	1884	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Δ. Π. Σακελλαρίου	Β' Ελ. Σχ.	1890	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ανώνυμου (Αρ. Κουρτίδη;)	Γ' Ελ. Σχ.	1896	05
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Γ. Δροσίνη - Γ. Κασδόνη	Γ' Ελ. Σχ.	1884, 1885	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Διον. Ε. Κολοκοτσά	Γ' Ελ. Σχ.	1900	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ευαγγ. Κ. Κοφινιώτη	Γ' Ελ. Σχ.	1903, 1904	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ευαγγ. Γ. Παπαχατζή	Γ' Ελ. Σχ.	1901	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ, Χαρ. Πούλιου	Γ' Ελ. Σχ.	1884	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Παν. Ι. Φέρμπου	Γ' Ελ. Σχ.	1898	00
ΣΥΝΟΛΟ	19		08³³

32. Στο κείμενο του Κων. Παπαρηγοπούλου, «Αρματολοί και κλέφται», σ. 54-71, περιλαμβάνονται 15 δημοτικά τραγούδια, ιστορικά και κλέφτικα. Το κείμενο αυτό δημοσιεύεται και στα βιβλία των άλλων ανθολόγων και μάλιστα και μετά το 1910. Δεν μπορέσαμε να έχουμε προσωπική αντίληψη για όλα.

33. Δεν υπολογίζονται τα δημοτικά τραγούδια που περιλαμβάνονται σε πεζά κείμενα - μελέτες, όπως του Κ. Παπαρηγόπουλου.

Πίνακας 1β

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ

στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 3/ταξίου Ελληνικού Σχολείου
περ. 1909-1913³⁴

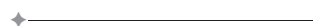
ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Δημ. Κακλαμάνου	Α΄ Ελ. Σχ.	1909, 1912	01
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Δημ. Κακλαμάνου	Β΄ Ελ. Σχ.	1909, 1911	01
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Δημ. Κακλαμάνου	Γ΄ Ελ. Σχ.	1909	06
ΣΥΝΟΛΟ	03		08

Πίνακας 1γ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ

στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 3/ταξίου Ελληνικού Σχολείου
περ. 1914-1917

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Α΄ Ελ. Σχ.	1914	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Β΄ Ελ. Σχ.	1914	06;
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Γ΄ Ελ. Σχ.	1914	04 ³⁵
ΣΥΝΟΛΟ	03		14

34. Για τις δύο τετραετίες 1909-1913 και 1914-1917 προβλεπόταν η έγκριση μόνον ενός βιβλίου *Νεοελληνικών Αναγνωσμάτων* για κάθε τάξη. Για τις δυο αυτές περιόδους εγκρίθηκαν αντιστοίχως τα βιβλία του Δημ. Κακλαμάνου και του Ν. Ι. Μπέρτου. Βλ. Βασ. Ι. Τόγιας, *όπ.*, σ. 334, 340-341.

35. Στο ιστορικό κείμενο του Κων. Παπαρρηγόπουλου, «Αρματολοί και κλέφται», που εξακολουθεί να περιέχεται στα Ν.Α., περιλαμβάνονται και 15 δημοτικά τραγούδια, ολόκληρα ή ορισμένοι στίχοι τους. Βλ. και υποσημείωση 32.

Πίνακας 1δ
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ
στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 3/ταξίου Ελληνικού Σχολείου
περ. 1917-1929

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Δημ. Κακλαμάνου	Α΄ Ελ. Σχ.	1917	02
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Α΄ Ελ. Σχ.	1925	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Α΄ Ελ. Σχ.	1919, ⁶ 1922, 1927	17
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ζ. Παπαντωνίου	Α΄ Ελ. Σχ.	² 1924	01
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ι. Πολέμη	Α΄ Ελ. Σχ.	1919, ⁴ 1926	08
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Γ. Σαρή	Α΄ Ελ. Σχ.	⁵ 1924, 1928	03 (11) ³⁶
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Θεοδ. Κ. Σπεράντσα	Α΄ Ελ. Σχ.	1917, 1921	01
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Β΄ Ελ. Σχ.	1925, ² 1927	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Β΄ Ελ. Σχ.	³ 1920, 1927	08
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ζ. Παπαντωνίου	Β΄ Ελ. Σχ.	1923, ² 1924	05
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ι. Πολέμη	Β΄ Ελ. Σχ.	1919, 1921	02
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Γ. Σαρή	Β΄ Ελ. Σχ.	⁷ 1926, 1928	06 (17) ³⁷
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Θεοδ. Κ. Σπεράντσα	Β΄ Ελ. Σχ.	1917, 1924	06
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Γ΄ Ελ. Σχ.	1925, 1928	05
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Γ΄ Ελ. Σχ.	³ 1919, ⁷ 1923	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ζ. Παπαντωνίου	Γ΄ Ελ. Σχ.	1923, 1924	09
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ι. Πολέμη	Γ΄ Ελ. Σχ.	1919	02
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Γ. Σαρή	Γ΄ Ελ. Σχ.	1923, 1925	17
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Θεοδ. Κ. Σπεράντσα	Γ΄ Ελ. Σχ.	31922	02
ΣΥΝΟΛΟ	19		106/123

36. Στην έκδοση του 1924 περιλαμβάνονται τρία (3) δημοτικά τραγούδια και στην έκδοση του 1928 έντεκα (11).

37. Στην έκδοση του 1926 τα δημοσιευόμενα δημοτικά τραγούδια είναι 6, ενώ στην έκδοση του 1927 και 1928 είναι δεκαεπτά (17).

Πίνακας 2α

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ

στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 4/ταξίου Γυμνασίου περ. 1909-1913

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Γ. Παντελάκι - Ν. Κυπαρίσση	Α΄ Γυμν.	1909	02
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Γ. Παντελάκι - Ν. Κυπαρίσση	Β΄ Γυμν.	1909	02
ΣΥΝΟΛΟ	02		04

Πίνακας 2β

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ

στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 4/ταξίου Γυμνασίου περ. 1914-1917

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Α΄ Γυμν.	1914	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Β΄ Γυμν.	1914	01
ΣΥΝΟΛΟ	02		01

Πίνακας 2γ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ

στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 4/ταξίου Γυμνασίου περ. 1917-1929

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ι. Σ. Ζερβού	Α΄ Γυμν.	1918, 1921	19
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Α΄ Γυμν.	³ 1923	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Α΄ Γυμν.	³ 1920	05
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ι. Πολέμη	Α΄ Γυμν.	1919, ⁴ 1922	02
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Γ. Σαρή	Α΄ Γυμν.	1923, 1928	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Θεοδ. Κ. Σπεράντσα	Α΄ Γυμν.	1917	-
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Β΄ Γυμν.	1925	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Ι. Μπέρτου	Β΄ Γυμν.	1919, '20, '22	01
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ι. Πολέμη	Β΄ Γυμν.	³ 1922	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Γ. Σαρή	Β΄ Γυμν.	1925	15
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Θεοδ. Κ. Σπεράντσα	Β΄ Γυμν.	1917	12
ΣΥΝΟΛΟ	11		66

Πίνακας 3

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ

στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 6/ταξίου Γυμνασίου περ. 1930-1937/38

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ηλ. Βουτιεριδίδη	Α΄ Γυμν. 1	⁵ 1937	13
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ειρήνης Δημητρακοπούλου-Μαρίας Πολυμενάκου	Α΄ Γυμν. 1	² 1934, ⁴ 1937	09
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Α΄ Γυμν. 1	1923	01(03)
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Μ. Οικονόμου	Α΄ Γυμν. 1	1931, ⁶ 1936	09
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ευδοκίας Αθανασούλα - Ελένης Ουράνη - Λίζας Κόττου	Α΄ Γυμν.	1931, 1932	05
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ζ. Παπαντωνίου - Ε. Τρουλλινού	Α΄ Γυμν.	1931, 1932	14
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Σαρή	Α΄ Γυμν.	1930, ¹⁰ 1936	16
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ηλ. Βουτιεριδίδη	Β΄ Γυμν. 1	1931, ² 1938	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Β΄ Γυμν. 1	⁸ 1938	13
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Δ. Μπαντούνα - Ν. Έλατου	Β΄ Γυμν. 1	1931	06
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Μ. Οικονόμου	Β΄ Γυμν. 1	1931, ² 1932	09
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Σαρή	Β΄ Γυμν.	⁷ 1930	11
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Γ΄ Γυμν. 1	⁴ 1932, ⁵ 1933	16
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Κ. Γ. Πασαγιάννη	Γ΄ Γυμν. 1	1930	10
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Μ. Οικονόμου	Γ΄ Γυμν.	1933, ³ 1936	14
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Κ. Παρορίτη - Αλ. Αργυρόπουλου	Γ΄ Γυμν. 1	1930	08
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Σαρή	Γ΄ Γυμν.	⁴ 1936, ⁷ 1939	11
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Χ. Αντωνάτου - Θ. Φιλιππάτου	Δ΄ Γυμν.	1930	07
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ν. Κοντόπουλου	Δ΄ Γυμν. 1	1934, ⁴ 1936	04 (16) ³⁸
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Κ. Παρορίτη - Αλ. Αργυρόπουλου	Δ΄ Γυμν. 1	1930	05
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Σαρή	Δ΄ Γυμν.	1930, ⁵ 1937	08
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ηλ. Βουτιεριδίδη-Ν. Έλατου	Ε΄ Γυμν.	1930	05

◆—————

38. Στην έκδοση του 1934 περιλαμβάνονται τέσσερα (4) δημοτικά τραγούδια και στην έκδοση του 1936 δεκαέξι (16).

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Κ. Παρορίτη - Αλ. Αργυρόπουλου	Ε΄ Γυμν. 1	1930	08
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Σαρή	Ε΄ Γυμν.	1930, 1931	18
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Ηλ. Βουτιερίδη - Ν. Έλατου	ΣΤ΄ Γυμν.	1930, ² 1937	14
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αλ. Σαρή	ΣΤ΄ Γυμν.	1930, ⁶ 1937	13
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., Αρσ. Ταμπακοπούλου	ΣΤ΄ Γυμν.	1930	05
ΣΥΝΟΛΟ	27		256/270

Πίνακας 4

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ

στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 6/ταξίου Γυμνασίου περ. 1940-1949
Εκδόσεις του Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (Ο.Ε.Σ.Β.)

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Δ. Κοντογιάννη - Ν. Α. Κοντοπούλου - Μ. Χ. Οικονόμου - Κ. Αθ. Ρωμαίου)	Α΄ Γυμν.	1940, 1948	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Δ. Κοντογιάννη - Ν. Α. Κοντοπούλου, - Μ. Χ. Οικονόμου - Κ. Αθ. Ρωμαίου)	Β΄ Γυμν.	1938	02
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Ν. Α. Κοντοπούλου - Μ. Χ. Οικονόμου - Θ. Μακροπούλου κ.ά.)	Γ΄ Γυμν.	1940, 1947	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Ν. Κοντοπούλου - Μ. Οικονόμου)	Δ΄ Γυμν.	1940, 1947	10
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Μιχαήλ Χ. Οικονόμου κ.ά.)	Ε΄ Γυμν.	1940	15
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Ν. Κοντοπούλου - Γ. Καλαματιανού - Μ. Νικολαΐδη κ.ά.)	ΣΤ΄ Γυμν.	1947	06
ΣΥΝΟΛΟ	6		37

Πίνακας 5

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ
στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 6/ταξίου Γυμν. περιόδου 1950-1956
Εκδόσεις του Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (Ο.Ε.Σ.Β.)

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Ν. Κοντοπούλου - Κ. Ρωμαίου)	Α' Γυμν.	¹ 1950	01
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Ν. Κοντοπούλου - Π. Σαμάρια - Χ. Δημητρακοπούλου)	Β' Γυμν.	¹ 1950, ² 1953	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Ν. Κοντοπούλου - Θ. Μακροπούλου)	Γ' Γυμν.	¹ 1950	00
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Ν. Κοντοπούλου - Δ. Πετροπούλου - Γ. Σπυριδάκη)	Δ' Γυμν.	¹ 1950	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Κοντοπούλου - Δ. Πετροπούλου - Γ. Σπυριδάκη)	Ε' Γυμν.	¹ 1950	09
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Ν. Κοντοπούλου - Θ. Παπακωνσταντίνου)	ΣΤ' Γυμν.	¹ 1950	07
ΣΥΝΟΛΟ	6		21

Πίνακας 6α

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ
στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του 6/ταξίου Γυμν. περιόδου 1956-1960
Εκδόσεις του Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (Ο.Ε.Σ.Β.)

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Χ. Δημητρακοπούλου - Θ. Παρασκευπούλου - Κ. Ρωμαίου - Στ. Σπεράντσα - Σ. Δουφεξή)	Α' Γυμν.	¹ 1956	06
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Στ. Σπεράντσα - Σ. Δουφεξή, Λ. Βρανούση - Β. Σφυρόερα - Θ. Μακροπούλου - Κ. Ρωμαίου)	Β' Γυμν.	¹ 1957	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Θ. Μακροπούλου - Ν. Κοντοπούλου)	Γ' Γυμν.	11956	03
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Λ. Βρανούση - Β. Σφυρόερα - Γ. Καλαματιανού - Κ. Ρωμαίου - Π. Παρρή)	Δ' Γυμν.	11957	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Μ. Σταθοπούλου-Χριστοφέλλη - Ν. Κοντοπούλου - Ε. Φωτιάδου - Ηλ. Μπνιάτη)	Ε' Γυμν.	11956	33
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Η. Λάγιου - Μ. Σταθοπούλου-Χριστοφέλλη)	ΣΤ' Γυμν.	1956	06
ΣΥΝΟΛΟ	6		56

Πίνακας 6β

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα 6/ταξίου Γυμνασίου περιόδου 1961-1974 Εκδόσεις του Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (Ο.Ε.Σ.Β.)

ΒΙΒΛΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Χ. Δημητρακοπούλου - Θ. Παρασκευοπούλου - Κ. Ρωμαίου - Στ. Σπεράντζα - Σ. Δουφεξή)	Α' Γυμν.	⁴ 1964, ¹⁰ 1969	06
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Σ. Σπεράντζα - Σ. Δουφεξή - Λ. Βρανούση - Β. Σφυρόερα - Θ. Μακροπούλου - Κ. Ρωμαίου)	Β' Γυμν.	⁴ 1965, ⁸ 1969	05
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Θ. Μακροπούλου - Ν. Κοντοπούλου)	Γ' Γυμν.	³ 1964, ⁶ 1968	02/03 ³⁹
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Λ. Βρανούση - Β. Σφυρόερα - Γ. Καλαματιανού - Κ. Ρωμαίου - Π. Παρρή)	Δ' Γυμν.	⁷ 1969, ⁸ 1970	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Μ. Σταθοπούλου-Χριστοφέλλη - Ν. Κοντοπούλου - Ευ. Φωτιάδου - Ηλ. Μπνιάτη)	Ε' Γυμν.	⁶ 1968	32
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Η. Λάγιου - Μ. Σταθοπούλου-Χριστοφέλλη)	ΣΤ' Γυμν.	1963, ⁷ 1969, ⁹ 1971	06
ΣΥΝΟΛΟ	6		55/56

◆
39. Στην έκδοση του 1968 έχει προστεθεί το τραγούδι της «Δέσπω».

Πίνακας 6γ
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ
στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα Γυμν.-Λυκείου
περιόδου 1975-1976/82 (Ο.Ε.Δ.Β.)

ΒΙΒΑΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Χ. Δημητρακοπούλου - Θ. Παρασκευοπούλου - Κ. Ρωμαίου - Στ. Σπεράντσα - Σ. Δουφεξή)	Α' Γυμν.	¹⁷ 1976	09
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Σ. Σπεράντσα - Σ. Δουφεξή - Λ. Βρανούση - Β. Σφυρόερα - Θ. Μακροπούλου - Κ. Ρωμαίου)	Β' Γυμν.	¹⁴ 1975	08
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Θ. Μακροπούλου - Ν. Κοντοπούλου)	Γ' Γυμν.	¹⁵ 1977	12
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Λ. Βρανούση - Β. Σφυρόερα - Γ. Καλαματιανού - Κ. Ρωμαίου - Π. Παρρή)	Α' Λυκ.	¹⁶ 1978	04
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Μ. Σταθοπούλου-Χριστοφέλλι - Ν. Κοντοπούλου - Ε. Φωτιάδου - Η. Μπνιάτη)	Β' Λυκ.	¹⁶ 1978	32
ΝΕΟΕΛ. ΑΝΑΓΝ., (Γ. Καλαματιανού - Η. Λάγιου - Μ. Σταθοπούλου-Χριστοφέλλι)	Γ' Λυκ.	¹⁵ 1977	02
ΣΥΝΟΛΟ	6		67

Πίνακας 7
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ
στα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γυμν.-Λυκείου
περιόδου 1977/1982-2000⁴⁰

ΒΙΒΑΙΟ	ΤΑΞΗ	ΕΤΟΣ	ΑΡ. ΤΡΑΓ.
ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	Α' Γυμν.	31979, 2003	07
ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	Γ' Γυμν.	21980, 2003	09
ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	Α' Λυκ.	61986, 2002	16
ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	Β' Λυκ.	111991, 2003	00
ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	Γ' Λυκ.	11983, 2003	00
ΣΥΝΟΛΟ	6		32

◆
40. Τη συγγραφική ομάδα των βιβλίων της περιόδου αυτής και της επόμενης αποτελούν οι: Ν. Γρηγοριάδης, Δ. Καρβέλης, Χ. Μπλιώνης, Κ. Μπαλάσκας, Γ. Παγανός. Στα βιβλία της Β' και Γ' Λυκείου συμμετείχε και ο Γ. Παπακώστας.

Πίνακας 8

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΕΣ⁴¹

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, *Εκλογαί από τα τραγούδια του Ελληνικού Λαού, εν Αθήναις 1914* (Σύνολο 124)

1. Από την ενότητα «*Ιστορικά*» 13 (από 22⁴²), τα:

001. Τ' απδόνια της Ανατολής και τα πουλιά της Δύσης (Το κρούσος της Αντριανούπολης).
002. Σημαίνει ο Θιός, σημαίνει η γης, σημαίνουν τα επουράνια (Της Αγια-Σοφιάς).
003. Ήλιε, που βγαίνεις το ταχύ, 'ς ούλον τον κόσμον δούδεις (Οι σκλάβοι τω Μπαρμποπαρέσσω).
004. Τα παλληκάρια του Μοριά κι οι έμορφαις της Πάτρας.
005. Τρία μπαϊράκια φαίνονται 'ποκάτω από το Σούλι (Σουλιώτικο).
006. Τ' ακούσατε τι γίνηκε 'ς τα Γιάννενα, τη λίμνη (Της κυρα-Φροσύνης).
007. Όλαις οι καπετάνισσαις από το Κακοσούλι (Της Λένως του Μπότσαρη).
008. Αχός βαρύς ακούγεται, πολλά τουφέκια πέφτουν (Της Δέσπως).
- 009B. Τρία πουλιά απ' την Πρέβεζα διαβήκανε 'ς την Πάργα (Της Πάργας).
- 010A. Κρυφά το λένε τα πουλιά, κρυφά το λεν τ' απδόνια (Του πολέμου του '21).
011. Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά 'ς τη Χαλκουμάτα (Του Διάκου).
013. Πήραν τα κάστρα, πήραν τα, πήραν και τα ντερβένια (Του Κιαμίλμπεη).
015. Φύσα, μαίστρο δροσερέ κι αέρα του πελάγου (Του Δράμαλη).

2. Από την ενότητα «*Κλέφτικα*» 33 (από 55), τα:

020. Ο πλούσιος έχει τα φλωριά, έχει ο φτωχός τα γλέντια.
021. Να 'μουν το Μάν πιστικός, τον Αύγουστο δραγάτης.
022. Σαράντα παλληκάρια από τη Λεβαδειά.

41. Παρατίθενται πρώτα τα τραγούδια από τις *Εκλογές* του Ν. Πολίτη με βάση τη σειρά τους στο βιβλίο (αύξ. αριθμός) και ακολουθούν τα τραγούδια από τις άλλες συλλογές με αλφαβητική σειρά αυτών. Η παράθεση σ' αυτές γίνεται με βάση την αλφαβητική σειρά του πρώτου στίχου, όπως γίνεται και στον Πίνακα 9, όπου παρατίθενται ενιαία και τα 268 δημοτικά τραγούδια όλων των Ν.Α. και Κ.Ν.Α. Εδώ (Πίν. 8) παραλείπεται η αναφορά στα Ν.Α. και Κ.Ν.Α., στα οποία ανθολογήθηκε το κάθε τραγούδι· αυτή γίνεται στον Πίν. 9. Σε αγκύλες σημειώνεται η σελίδα και ο αύξων αριθμός (όπου υπάρχει) της οικείας συλλογής. Στο τέλος παρατίθενται τα ελάχιστα (3) τραγούδια, των οποίων δεν κατέστη δυνατός ο εντοπισμός σε κάποια δημοσιευμένη συλλογή ή στο Λαογραφικό Αρχείο του Κ.Ε.Ε.Α. της Ακαδημίας Αθηνών.

42. Υπολογίζονται ως διαφορετικά τραγούδια οι παραλλαγές τους.

023. Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος, τα δυο βουνά μαλώνουν.
024. Ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης.
025. Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, να γένης νοικοκύρης.
026. Μάννα, μ' εκαταράστηκες, βαριά κατάρα μου είπες.
029. Της νύχτας οι αρματολοί και της αυγής οι κλέφταις.
030. Ανάθεμά τα τα βουνά με το ζακόνι πόχουν.
031. Χορεύουν τα κλεφτόπουλα, γλεντάνε τα καιϊμένα.
032. Παιδιά, σαν θέτε λεβεντιά και κλέφταις να γενήτε.
037. Έχετε γεια, ψηλά βουνά και κάμποι με τα ρόδα.
041. Τ'αντρειωμένου τ'άρματα δεν πρέπει να πουλιώνται.
042. Παιδιά Μοραϊτόπουλα και σεις Ρουμελιωτάκια.
043. Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος παραγγέλνει.
044. Κάτου 'ς του Φονιά τον κάμπο.
047. Του Κίτσου η μάνα κάθουνταν 'ς την άκρη 'ς το ποτάμι.
048. Τρία μεγάλα σύγνεφα 'ς το Καρπενίσι πάνε (Του Λιβίνη).
049. Τρία πουλάκια κάθονται 'ς τη ράχη 'ς το λημέρι (Χρήστος Μπλιόνης).
050. Τι να 'ναι ο αχός που γίνεται κ' η ταραχή η μεγάλη (Του Μπουκουβάλα).
053Γ. Εσείς βουνά, ψηλά βουνά, με τα δασιά κλαριά σας (Των Κολοκοτρωναίων).
056. Πολλά τουφέκια αντιβογούν, μιλιόνια, καριοφίλια (Του Χρόνη).
057. Κλαίνε τα μαύρα τα βουνά, παρηγοριά δεν έχουν (Του Ανδρίτσου).
058. Τρία πουλάκια κάθονται μεσ' 'ς το Γερακοβούνι (Του Λιάκου).
059. Πώς λάμπει ο ήλιος 'ς τα βουνά, 'ς τους κάμπους το φεγγάρι (Της Λιάκαινας).
060. Με γέλασεν η χαραυγή, τ'άστρι και το φεγγάρι (Των Κολοκοτρωναίων).
061Α. Τούτο το καλοκαίρι και την άνοιξη.
061Β. Οι κλέφτες επροσκύνησαν και γίνηκαν ραγιάδες (Των κλεφτών).
061Γ. Θέλω να πάρω ανήφορο, να πάρω ανηφοράκι (Των κλεφτών και του Αλή-πασά).
062. Θέλετε, δέντρ', ανθήσετε, θέλετε μαραθήτε (Του Ζαχαράκη).
064. Λάμπουν τα χιόνια 'ς τα βουνά κι ο ήλιος 'ς τα λαγκάδια (Των Κολοκοτρωναίων).
066Β. Τι έχουν της Ζίχνας τα βουνά και στέκουν μαραμμένα; (Του Νικοτσάρα).
067. Μαύρο καράβι αρμένιζε 'ς τα μέρη της Κασσάντρας (Του Γιάννη του Σταθά).

3. Από την ενότητα «Ακριτικά» 6 (από 12), τα:

070. Ο Κωσταντίνος ο μικρός κι ο Αλέξης ο αντρειωμένος (Του μικρού Βλαχόπουλου).
071. Κάτου 'ς την άσπρη πέτρα και 'ς το κρύο νερό (Τ' Αντρονίκου ο γιος).

073. Όσα κάστρα κι αν είδα και περπάτησα (Του κάστρου της Ωριάς).
075. Ως έτρωγα κι ως έπινα σε μαρμαρένια τάβλα (Η αρπαγή της γυναίκός του Ακρίτη).
078Α.Ο Διγενής ψυχομαχεί κι η γη τότε τρομάσσει.
078Β.Τρίτη εγεννήθη ο Διγενής και Τρίτη θα πεθάνη.

4. Από την ενότητα «Παραλογές» 10 (από 17) τα:

079. Σαράντα δυο αρχοντόπουλα μια κόρη αγαιπούσαν.
084. Ερρόδισε γ-η ανατολή και ξημερώνει η δύση (Ο γυρισμός του ξενιτεμένου).
085. Η κυρά Ρήνη του Κριτού, του Δούκα η θυγατέρα (Της νύφης που κακοτύχησε).
086Α.Η κυρά Ρήνη του Σκληρού κ' η Αρετή του Δούκα.
088. Ο κυρ-Βοριάς παράγγειλε ν-ούλω των караβιώνε (Του κυρ-Βοριά).
089. Σαράντα πέντε μάστορες κι εξήντα μαθητάδες (Της Άρτας το γιοφύρι).
090Α.Ο Κωνσταντής, οι άρχοντες κι ο βασιλιάς αντάμα (Του Κολυμπητή).
090Β.Τι θέλεις, μαύρη, 'ς το χορό, κι άσκημη 'ς το τραγούδι (Του Κολυμπητή).
090Γ.Εκεί πέρα κι αντίπερα, 'ς τα γυάλινα πηγάδια (Του Κολυμπητή).
092. Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη (Του νεκρού αδερφού).

5. Από την ενότητα «Τραγούδια της αγάπης» 2 (από 45), τα:

104. Στο παρεθύρι κάθεται η πεθερά κ' η νύφη.
129Β.Κόρη ξανθή τραγούδαγε 'ς της Τρίχας το γεφύρι.

6. Από την ενότητα «Νυφιάτικα Τραγούδια» 2 (από 15), τα:

- 141Α.Άσπρη, κατάσπρη βαμπακιά, σπού είχα 'ς την αυλή μου.
147Β.Ένας άγουρος κι ένας καλός στρατιώτης.

7. Από την ενότητα «Ναναρίσματα» 6 (από 7), τα:

148. Ύπνε, που παίρνεις τα μικρά, έλα, πάρε και τούτο.
149. Να μου το πάρης, ύπνε μου, τρεις βίγλες θα του βάλω.
150. Ύπνε μου, κ' επαρέ μου το κι άμε το 'ς τα περβόλια.
152. Χίνα μου, άπλωσ' τα φτερά, να πλύνω του παιδιού μου.
153. Κοιμήσου, αστρί, κοιμήσου, αυγή, κοιμήσου, νιο φεγγάρι.
154. Κάμε, Χριστέ τσαι Παναγιά, τσαι θρέψε το παιδί μου.

8. Από την ενότητα «Κάλανδα - Βαΐτικα» 6 (από 10), τα:

155. Αφέντη, όντας γεννήθηκες σε θρέφαν τα λιοντάρια (Στον νοικοκύρη).
156. Εσένα πρέπει, αφέντη μου, το άξιο το ζευγάρι (Στον νοικοκύρη-γεωργό).
157. Αυτά τα σπίτια τα ψηλά τα μαρμαροχτισμένα (Στον παπά του χωριού).
158. Αφέντη μου, 'ς τα σπίτια σου χρυσαίς καντήλαις φέγγουν (Εισ τον προεστό).
160. Κυρά αργυρή, κυρά χρυσή, κυρά μαλαματένια.
162. Έλα κι ασ το παινέσουμε τούτο το παλληκάρι (Στον μεγάλο γιο).

9. Από την ενότητα «Της Ξενιτειάς» 5 (από 8), τα:

166. Σ' αφήνω γεια, μανούλα μου, σ' αφήνω γεια, πατέρα.
167. Την ξενιτειά, την αρφανιά, την πίκρα, την αγάπη.
168. Ξενιτεμένο μου πουλί και παραπονεμένο (Ο ξένος).
168Γ. Σηκώνομαι τη χαραυγή, γιατί ύπνο δεν ευρίσκω.
171. Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη, τωρά είναι καλοκαίρι (Χωρισμός).

10. Από την ενότητα «Μοιρολόγια» 15 (από 34), τα:

173. Τώρα, ουρανό μου, βρόντησε, τώρα, ουρανό μου, βρέξε.
174. Στου πικραμένου την αυλή ήλιος δεν ανατέλλει.
181. Εγώ για το χατίρι σου τρεις βάρδιαις είχα βάλει.
183. Αυτού που βούλεσαι να πας κι όπου ξεπερατείσαι.
184. Παράγγειλέ μου, μάτια μου, το πότε θέλεις να 'ρθης.
185. Ευτού που κίνησες να πας 'ς το μακρινό ταξίδι.
186. Για κάτσετε, σιγήσετε, να ιδούμε ποιος μας λείπει [στ. 8 κ.ε.].
187. Είχα μπλιά 'ς την πόρτα μου και δέντρο 'ς την αυλή μου.
188. Ποιος ήταν κείνος πόβανε φωτιά 'ς το περιβόλι;
193. Δεν είναι κρίμα κι άδικο, παραλογία μεγάλη.
194. Ήλιε μου, πώς εβιάστηκες να πας να βασιλέψης;
196. Δε σόπρεπε, δε σόμοιαζε 'ς τη γη κρεβατοστρώσι.
197. Το νιο που συνεβγαίνουμε τι έχουμε να του πούμε;
199. Εσύ, παιδί μου, εκίνησες να πας 'ς τον Κάτου Κόσμο.
203. Πού πας, περιστεράκι μου, να φτειάσης τη φωλιά σου;

11. Από την ενότητα «Μοιρολόγια του Κάτω Κόσμου και του Χάρου» 10 (από 16), τα:

209. Για πες μου, τι του ζήλεψες αυτού του Κάτου Κόσμου;
211. Καλότυχα είναι τα βουνά, καλότυχοι είν' οι κάμπιοι.

214. Λεβέντης ερροβόλαγε από τα κορφοβούνια (Του λεβέντη και του Χάρου).
215. Τρώτε και πίνετ' άρχοντες κι εγώ να σας δηγούμαι (Του Χάρου και του νιου).
217. Η Ευγενούλα η μοσκοσιά κ' η μικροπαντρεμένη (Της λυγερός και του Χάρου).
218. Γιατί είναι μαύρα τα βουνά και στέκουν βουρκωμένα;
219. Ποιος έχει πέτρινη καρδιά, θέλω να μη ραίση.
220. Παρακαλώ σε, μάμμα μου, μια χάρη να μου κάμης (Το δείπνο του Χάρου).
221. Ήλιε μου και τρισήλιε μου και κοσμογουριστή μου.
222. Καλά το 'χουνε τα βουνά, καλόμοιρ' είν' οι κάμποι (Η λυγερή στον Άδη).

12. Από την ενότητα «Γνωμικά τραγούδια» 7 (από 11), τα:

223. Χαρήτε, νιοι, χαρήτε, νιας, κ' η μέρα ολοβραδιάζει.
224. Χαρήτε, νιοι, τοις όμορφαις και νιας τα παλληκάρια (Το τραγούδι του ντουινιά).
231. Πού πάς, πού πας, αμαρτωλέ, πού πας, κριματισμένε; (Ο αμαρτωλός).
233. Λιανοτράγουδα (τα ά, σ', ζ' και η').
- 233Α.Ο κόσμος είν' ένα δεντρί κ' εμείς τ' σπωρικό του (Λιανοτράγουδο).
- 233ΣΤ.Μην τα πετάς τα λόγια σου σαν τ' άχερο 'ς τ' αλώνι (Λιανοτράγουδο).
- 233Ζ. Τα λόγια σου, πριν να τα πης, μέτρα τα ένα ένα (Λιανοτράγουδο).
- 233Η.Όποιος αγαπάει τα ρόδα πρέπει να 'χη υπομονή (Λιανοτράγουδο).

13. Από την ενότητα «Εργατικά και Βλάχικα» 2 (από 3), τα:

235. Τώρα είν' Απρίλης και χαρά, τώρα είναι καλοκαίρι.
236. Βγήκαν κλέφταις 'ς τα βουνά, / για να κλέψουν άλογα (Το λαγιαρνί).

14. Από την ενότητα «Περιγελαστικά» 1 (από 2), το:

238. Φίλοι, γιατί δεν τρώτε και δεν πίνετε;

15. Από το «Επίμετρον» 6 (από 29), τα:

Α. Δημώδη άσματα των μέσων χρόνων

4. Άσπρη ξανθή πανέμνοστη, Κύρκατης ταξιδεύει.

Β. Τραγούδια εις ελληνικάς διαλέκτους

4. Ο Χάρος μαύρα φόρησεν, μαύρα καβαλιτσεύκει (Το τραούιν του Διενί).
5. Την Πόλην όντες ώριζεν ο Έλλην Κωσταντίνον (Το πάρσιμο της Πόλης).
6. Οι Τούρκ' όνταν εκούρσευαν τημ Πόλ', τηρ Ρωμανίαν.

7. Κάτω 'ς τον Άη Γιάννη το Θεόλουγο (Του Μαρούς το κάστρο).

8. Πουλάτζι έμα έχα τθο κουιδί τζαι μερουτέ νι έμα έχα.

**ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ⁴³, *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια (Εκλογή)*,
τόμ. Α', εν Αθήναις 1962**

Ένας άγουρος κι ένας καλός λεβέντης (Ένας άγουρος) [σ. 25, αρ. 6Βα].

Κάτω στα ρούσια χώματα και σε βαθύ λιβάδι (Η αρπαγή της γυναίκας του Διγενή) [σ. 32, αρ. 8Α].

Ο Τάπαρης (Άσπρε σταυραϊτέ, πανώρια γερακίνα) [σ. 132, αρ. Η'].

**ΠΑΝ. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, *Συλλογή δημοδών ασμάτων της Ηπείρου*,
εν Αθήναις 1880 (σύνολο 21)**

Ακούστε το τι γίνηκε σε τόπο ξακουσμένο (Το θαύμα του αγίου Γεωργίου) [σ. 127-128, αρ. 159].

Ανάθεμά σε, βασιλιά, και τρισανάθεμά σε [σ. 3, αρ. 1].

Ανάθεμά τον που το ειπεί: Τ' αδέρφια δεν πονιούνται (Η αδελφική αγάπη) [σ. 275, αρ. 456].

Άντρα ψηλό μου δώσανε, ψηλό σαν το ρεβύθι [σ. 216, αρ. 358].

Για πες μου, πες μου, κόρη μου, πότε να σε παντέχω [σ. 257-258, αρ. 435].

Έλα, ύπνε, κ' έπαρέ το / και γλυκοαποκοίμησέ το [σ. 133, αρ. 175].

Ελάτε, μάναις κι αδερφαίς και μαραμμένα πταίρια (Μοιρολόι εις νέον) [σ. 129, αρ. 439].

Ήσυχα που 'ναι τα βουνά, ήσυχοι που 'ναι οι κάμποι [σ. 108, αρ. 127].

Κλαίνε τα δέντρα, κλαίνε, κλαίνε τα κλαριά (Του λαβωμένου κλέφτη) [σ. 117-118, αρ. 146].

Μαλάμος εροβόλαγε να πάη να προσκυνήση (Του Μαλάμου) [σ. 26, αρ. 30].

Μάρω, μην κουρνιαχτίζεσαι και μη σε ψένη ο ήλιος (Η θερίστρα Μάρω) [σ. 141, αρ. 202].

Με γέλασ' ο αυγερινός, μ' εγέλασεν η πούλια (Τα Τσαπόπουλα) [σ. 98, αρ. 113].

Μεσ' τ' άι-Γιωργιού τους πλάτανους γένονταν πανηγύρι (Ο Τσαμαδός και ο υιός του) [σ. 277, αρ. 460].

Να χάλαγ' η Παραμυθιά, να γίνονταν λιβάδια [σ. 140-141, αρ. 201].

Ο Μάης και το χινόπωρο αντάμα τρων και πίνουν [σ. 295, αρ. 490].

Ο Νότης ετραγούδαγε στου Μάρκου το κιβούρι [σ. 16, αρ. 16].

◆—————

43. Εκτός των Εκλογών του Ν. Γ. Πολίτη, τα τραγούδια από τις άλλες συλλογές παρατίθενται με αλφαβητική σειρά.

Παρακαλώ σε, Κύριε μου, και προσκυνώ σε, Θε μου, / αρρώστειαν εις την
ξενιτιάν του ξένου μην του δίνεις [σ. 207, αρ. 344].

Παρακαλώ σε, Παναγιά, και διπλοπροσκυνώ σε (Η Κόλασις) [σ. 129, αρ. 160].
Τα τέσσερα, τα πέντε, τα εννιά δέρφια [Παρόμοιο, αλλά όχι ίδιο με σ. 6, αρ. 4].
Τρία καράβια αρμένιζαν στις Πόλης τα μπουγάζια (Η Τρικυμία) [σ. 284,
αρ. 470].

Χορεύουν τα κλεφτόπουλα, χορεύουν τα καυμένα (Ο κλέφτης προορών τον
θάνατόν του) [σ. 111, αρ. 132].

**A. JEANNARAKIS (Αντώνιος Γιάνναρης), *Άσματα Κρητικά μετά διστίχων
και παροιμιών. Kretas Volkslieder nebst Distichen und Sprichwörtern.*
Λειψία 1876.**

Μάνα, πολλά μαλλώνεις με κι εγώ μισέψει θέλω [σ. 163].

Τρώτε και πίνετε' άρχοντες κι εγώ να σας δηγούμαι (Του Χάρου και του νιου) [σ.
142].

Χήρας υγιός εγεύγετο σε μαρμαρένια τάβλα (Του Κρητικού στρατιώτη
ή Ο πόλεμος με τους Φράγκους) [σ. 200-201].

Π. ΓΝΕΥΤΟΥ, *Τραγούδια δημοτικά της Ρόδου, Αλεξάνδρεια 1926.*

Παιδάκι μου, στην κούνια σου τρία δέντρα θα φυτέψω [σ. 67].

ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ, *Άσματα δημοτικά της Ελλάδος, Κέρκυρα 1852* (Σύν. 23)

Βγήκαν κλέφτες στα βουνά / για να κλέψουν άλογα (Το λαγιαρνί) [σ. 759-760,
αρ. 45].

Ελένη προξενολογούν, Ελένη κάνουν νύφη (Η ξενούλα) [σ. 728-730, αρ. 16].

Ένα πουλάκι ξέβγαινε 'πό μέσ' από το Σούλι (Πτώσις Σουλίου) [σ. 692, αρ. 121].

Ερχόμαστε απ' Ανατολή σε μια χρυσή γαλίστα (Ο σκλάβος) [σ. 678-679, αρ. 103].

Εσείς πουλιά της Διάκουρας κι απδόνια του Σαλώνου (Ο Αλέξιος Καλόγηρος)
[σ. 695, αρ. 127].

Εφώναξε μια παπαδιά μεσ' απ' τον Αβαρικό (Λάμπρος Τζαβέλας) [σ. 687,
αρ. 115].

Θέλτε ν' ακούστε κλάματα, δάκρυα και μοιρολόγια ή Ποιος θε ν' ακούση κλά-
ματα, γυναικεία μοιρολόγια; (Η έξοδος του Μεσολογγίου) [σ. 613, αρ. 22].

Λεβέντης ερροβόλαγε ψηλά 'πό κορφοβούνια (Του λεβέντη και του Χάρου)
[σ. 732-733, αρ. 20].

Mas ήρθ' η άνοιξη πικρή, το καλοκαίρι μαύρο (Γεωργάκης και Φαρμάκης)
[σ. 658-659, αρ. 76].

Μαύρο πουλάκι, πόρχεσαι από τ' αντίκρου μέρη (Το μοιρολόγι της Πάργας Α')
[σ. 641, αρ. 54].

Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος διατάζει [σ. 607, αρ. 13].

Ο Σκυλοδήμος έτρωγε στα έλατ' αποκάτω. (Ο Σκυλοδήμος και ο αδελφός του)
[σ. 670, αρ. 91].

Παρακαλώ σε, Κύριε μου, και προσκυνώ σε, Θε μου, / του ξένου dos του
ξενιτειά κι αρρώστια μη του δίνεις (Ο ξένος) [σ. 726, αρ. 13].

Ποιος θέλ' ν' ακούση κλάματα, γυναικεία μοιρολόγια ή Θέλτε ν' ακούστε
κλάματα, δάκρυα και μοιρολόγια; (Η Έξοδος του Μεσολογγίου) [σ. 613-
614, αρ. 22].

Σημαίνει ο Θεός, σημαίνει η γη, σημαίνουν τα 'πουράνια (Της Αγια-Σοφιάς)
[σ. 599, αρ. 1].

Στ' απ Γεωργιού τον Πλάτανο γένεται πανηγύρι (Το πάλεμα του Τσαμαδού)
[σ. 701, αρ. 136].

Τ' αντρειωμένου τ' άρματα δεν πρέπει να πουλιώνται [σ. 603, αρ. 7].

Τι 'ναι τούτα τα κλάματα κι αυτά τα μοιρολόγια; (Επί τω θανάτω του
Μάρκου Μπότσαρη) [σ. 644, αρ. 57].

Του Κίτσου η μάνα κάθονταν στην άκρη στο ποτάμι [σ. 654, αρ. 70].

Τρεις περδικούλες κάθονταν στο κάστρο της Αθήνας (Καραϊσκάκης) [σ. 645,
αρ. 58].

Τρία πουλάκια κάθονται (Χρήστος Μπλιόνης) [σ. 622-623, αρ. 34].

Τρία πουλιά απ' την Πρέβεζα διαβήκανε στην Πάργα (Το μοιρολόγι της Πάργας,
Β') [σ. 642, αρ. 55].

Ψυχομαχάει ο Διγενής κι η γης ανατρομάζει (Ο θάνατος του Διγενή) [σ. 700-
701, αρ. 135].

ΑΓΙΔΟΣ ΘΕΡΟΥ, Δημοτικά τραγούδια, Αθήναι 1909 (σύνολο 5)

Με γέλασεν η χαραυγή, τ' άστρι και το φεγγάρι (Ο θρήνος της κλεφτουριάς)
[σ. 59].

Μεσ' στου Βαρδαριού τον κάμπο εις την άκρα, στο γεφύρι [σ. 64].

Ανάθεμά τον που το ειπεί: Τ' αδέρφια δεν πονιούνται (Η αδελφική αγάπη) [σ. 69].

Ακούστε τι διαλάλψε του Πικροχάρου η μάννα [σ. 70].

Τέσσερις τοίχοι του σπιτιού, αφήνω καληνύχτα (Αποχαιρετισμός) [σ. 76-77].

ΓΙΩΡΓΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, Τα δημοτικά μας τραγούδια, Αθήνα 1977

Ανάθεμά σε, βασιλιά, και τρισανάθεμά σε (Το παιδομάζωμα) [σ. 94, αρ. 47].

Μανούλα μου γλυκιά, γλυκότερη απ' το μέλι (Τα ξένα μοιρολόγια) [σ. 347,
αρ. 238].

ΓΙΩΡΓΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Το δημοτικό τραγούδι. Παραλογές*, Αθήνα 1970

Ελένη προξενολογούν, Ελένη κάνουν νύφη (Της νύφης που κακοπάθησε)
[σ. 68-71].

Μαλαγματένιος αργαλειός κι ελεφαντένιον κτένι (Ο γυρισμός του ξενιτεμένου)
[σ. 80, αρ. 4B].

Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη (Του νεκρού αδερφού)
[σ. 36-38, αρ. 1A].

**ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ (Κ.Ε.Ε.Α.) - Λαογραφικό Αρχείο**

Αλψμονώ και χαίρομαι, θυμούμαι και λυπούμαι [αρ. χφ. 1908, σ. 165-166. (Δ. Οικονομίδης, Δρόβιανη Βορείου Ηπείρου, 1953. Συλλογή στην Κόνιτσα)].
Ο ναύκληρος ψυχομαχά στου караβιού την πλώρη, / μάνα δεν έχει να τον κλαί',
κυρά να τον λυπάται [αρ. χφ. 189, σ. 200, αρ. 23 (Μ. Φιλίντας, Κύζικος)].
Ποια μάνα έχει δυο παιδιά στον πόλεμο σταλμένα; [Υψηλ. Ν. Πολίτη, αρ. 871].

ΣΤ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, *Ο Διγενής Ακρίτας. Ακριτικά έπη. Ακριτικά τραγούδια. Ακριτική ζωή*, Αθήναι 1926

Κουρσεύουν οι Σαρακηνοί, κουρσεύουν οι Αραβίδες (Γιος του Ανδρόνικου)
[σ. 35-38].

ΣΤ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, *Αι γυναίκες εις την Λαογραφίαν, εν Αθήναις 1922*

Της Ρούμελης οι μπένδες και του Μωριά οι αγάδες (Του Δράμαλη) [σ. 71].

ΜΙΧΑΗΛ ΛΕΛΕΚΟΥ, *Επιδόρπιον, τόμ. Α', εν Αθήναις 1888*

Ο Γιάννος με τη μάνα του και με την αδελφή του / αμπέλι εφυτεύανε, αμπέλι
και σταφίδα (Ο γυρισμός του Γιάννου) [σ. 184].

Οι Βλάχοι τρων και πίνουνε και λιανοτραγουδάνε / κι ένα μικρό Βλαχόπουλο
δεν τρώει, δεν τραγουδάει [σ. 184].

Γ. ΛΟΥΚΑ, *Φιλολογικά επισκέψεις των εν τω βίω των νεωτέρων Κυπρίων μνημείων των Αρχαίων, τόμ. Α', εν Αθήναις 1874*

Έστραψεν η ανατολή και πα να ξημερώση / πάν' τα πουλάκια στην βοσκήν
κ' οι λυγερές στην βρύσην (Κυπριακό) [σ. 94-95].

ΑΝΤ. ΜΑΝΟΥΣΟΥ, *Τραγούδια εθνικά, συναγμένα και διασαφηνισμένα, εν Κερκύρα 1850* (σύνολο 6)

Αχός βαρύς ακούγεται, πολλά τουφέκια πέφτουν (Της Δέσπως) [σ. 129].

Βγήκαν κλέφτες στα βουνά / για να κλέψουν άλογα (Το λαγιαρνί) [σ. 94-96].
Ελένη προξενολογούν, Ελένη κάνουν νύφη (Η ξενούλα) [σ. 33-35].
Ο ναύτης ο βαριόμοιρος, ο κακοπαθημένος (Ο θάνατος του ναύτη) [σ. 70].
Ο Σκυλοδήμος έτρωγε στα έλατ' αποκάτω (Ο Σκυλοδήμος και ο αδελφός του)
[σ. 158-159].
Τι είν' το κακό που γίνεται τούτο το καλοκαίρι (Του Ζαχαριά) [σ. 82-83].

ΕΜΜ. ΜΑΝΩΛΑΚΑΚΗ, *Καρπαθιακά, περιέχοντα την τοπογραφίαν, ιστορίαν, περιγραφήν, αρχαιολογίαν, φυσικήν κατάστασιν, στατιστικήν, τοπωνυμίας της νήσου, ήθη και έθιμα, ιδιώματα της γλώσσης, λεξιλόγιον, δημοτικά άσματα και δημώδεις παροιμίας των κατοίκων αυτής, εν Αθήναις 1896*⁴⁴ (σύνολο 8)

Ήτον η νύχτα πάρωρα, ήτο κι αυγή σκοτούι [σ. 225, αρ. 12].
Γιαλό γιαλόν εγιαίαινα, γιαλόν ώς περιάλι [σ. 237-238, αρ. 34].
Του Καλομοίρη ο καλογιός τη νύχτα εγεννήθη [σ. 249-250, αρ. 57].
Κοιμήσου, γιε μου, καλογυιέ και γιε μου διωματάρι [σ. 266, αρ. 90].
Κόρη μου τζαχαρόπλαστη και καντιστζυμωμένη [σ. 266-267, αρ. 91].
Κόρη μου τζαχαροζύμωτη και μελιτοξυπνούσα [σ. 267, αρ. 92].
Η Παναγία εκάετο κι ανέγνια το θρονί της [σ. 267-268, αρ. 93].
Στου Κάτω Κόσμου το Πλατύ, 'ς τ' άλλου κόσμου το φόρον [σ. 268-269, αρ. 95].

Μ. de MARCELLUS, *Chants du peuple en Grèce*, τόμ. Ι, Παρίσι 1851

Εις του Γέροντα τον κάβο / καραντί κάνει μεγάλο (Ο Μιαούλης) [σ. 138].

ΝΙΚ. Γ. ΜΑΥΡΗ - ΕΥ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Λωδεκανησιακή Λύρα*, τόμ. Α': *Κασιακή Λύρα, ήτοι δημώδης ποίησις και μουσική της νήσου Κάσου*, Πορτ-Σάιδ 1928

Μαύρο πουλάκι κάεται στις Κάσος τ' ακροούνι (Η άλωσις της Κάσου)
[σ. 3, αρ. 1].

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ-ΝΟΥΑΡΟΥ, *Δημοτικά τραγούδια Καρπάθου, ήτοι συλλογή απάντων των εκδεδομένων και ανεκδότων καρπαθιακών τραγουδιών μετά εισαγωγής περί καρπαθιακής διαλέκτου*, εν Αθήναις 1928 (σύνολο 11)

44. Όλα τα τραγούδια της συλλογής του Εμμ. Μανωλάκη περιλαμβάνονται στη συλλογή του Μ. Μιχαηλίδου-Νουάρου.

Γιαλό γιαλόν εγιαίαινα, γιαλόν ώς περιάλι (Του ναύτη η μοίρα) [σ. 153, αρ. 12].
Η Παναγία εκάετο κι ανέγνια το θρονί της (Μοιρολόγι της Σταυρώσεως)
[σ. 187, αρ. 51].

Ήτον η νύχτα πάρωρα, ήτο κι αυγή σκοτούι (Ο Γιάννης κι ο δράκος) [σ. 66-67, αρ. 3(β)].

Κοιμήσου, γιε μου, καλογυιέ και γυιε μου διωματάρι [σ. 185, αρ. 48].

Κόρη μου τζαχαροζύμωτη και μελιτοξυπνούσα [σ. 186-187, αρ. 50].

Κόρη μου τζαχαρόπλαστη και καντιοτζυμωμένη [σ. 186, αρ. 49].

Ο Κωνσταντίνος ο μικρός, ο μικρο-Κωνσταντίνος (Του Πορφύρη) [σ. 49-50, αρ. 7α].

Ο μέρμηγκας μου πάντηξε στο ιπλοστενορούμι [σ. 177, αρ. 35].

Στου Κάτω Κόσμου το Πλατύ, 'ς τ' άλλου κόσμου το Φόρο (Ο Χάρος κι η ξανθή κόρη) [σ. 188, αρ. 53].

Του Καλομοίρη ο καλογιός τη νύχτα εγεννήθη (Του Αρμούρη ή Ο Καλομοίρης και ο Σαρακνός) [σ. 57, αρ. 11(β)].

Ύπνε μου, κι έπαρέ μου το και πάλι φέρε μού το [σ. 183, αρ. 45].

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΜΠΑΡΤΑ, *Αναμνήσεις φιλοπάτριδος, ήτοι ποιήσεις εις άσματα τρία μετά διαφόρων άλλων ποιημάτων και συλλογής τινος δημοτικών ασμάτων, εν Παρισίοις 1861* (σύνολο 4)

Άσπρα χαρτιά μας ήρθαν, μαύρα γράμματα (Ο Δέλας) [σ. 129].

Βουνά μου απ' τ' Ασπροπόταμο, με τα πολλά τα χιόνια (Του Στουρνάρη) [σ. 130].

Ένα πουλάκι ξέβγαينه 'πο μέσ' από τη Βέρροια (Του Νικοτσάρα) [σ. 139-140].

Λάλησε, κούκε, λάλησε· λάλα, καϋμένο απδόνι [σ. 132].

Π. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Περисυναγωγή γλωσσικής ύλης και εθίμων του ελληνικού λαού, ιδία δε του της Πελοποννήσου, παραβαλλομένων εν πολλοίς προς τα των αρχαίων Ελλήνων, εν Πάτραις 1887*

Πού 'πας, γαϊτάνι, να σαπίς, 'γκόλφι μου, ν' αραχνιάσης; (Μοιρολόι εις νήπια)
[σ. 205, αρ. ΛΗ'].

ΦΩΤΗ Δ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Λαογραφικά Δυτικής Μακεδονίας, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1962*

Όλα τα δέντρα το πρωί δροσιά είναι γεμισμένα (Βαρύτερη η ξενιτιά) [σ. 261, αρ. 245].

A. PASSOW, *Τραγούδια Ρωμαίικα. Popularia carmina Graeciae recentioris, Λειψία 1860* (σύνολο 40)

Απόψε είδα στον ύπνο μου, στον ύπνον που κοιμώμουν (Ο Κατσαντώνης) [σ. 80-81, αρ. 100].

- Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, να γίνης νοικοκύρης [σ. 21-22, αρ. 24].
Βγήκαν κλέφτες στα βουνά / για να κλέψουν άλογα (Το λαγιαρνί) [σ. 385-386, αρ. 507].
Ελένη προξενολογούν, Ελένη κάνουν νύφη (Η Ξενούλα) [σ. 339-341, αρ. 459].
Ένα πουλάκι ξέβγαينه 'πο μέσ' από το Σούλι (Πτώσις Σουλίου) [σ. 156-157, αρ. 213].
Ένα πουλί έκανε φωλιά στις λεμονιάς το φύλλο (Το πουλί και η βασιλοπούλα) [σ. 379, αρ. 497].
Ερχόμαστε απ' Ανατολή σε μια χρυσή γαλίστα (Ο σκλάβος) [σ. 329, αρ. 448].
Εσείς, πουλιά της Λιάκουρας κι απδόνια του Σαλώνου (Ο Αλέξιος Καλόγηρος) [σ. 34, αρ. 40].
Εφώναξε μια παπαδιά μεσ' απ' τον Αβαρικό (Α. Τζαβέλας) [σ. 143-154, αρ. 207].
Έρθεν, ήρθε χελιδόνα (Χελιδόνισμα) [σ. 227, αρ. 307].
Θέλετε, δέντρ', ανθίσετε, θέλετε μαραθήτε (Ο κλέφτης) [σ. 107, αρ. 137a].
Θέλτε ν' ακούστε κλάματα, δάκρυα και μοιρολόγια ή Ποιος θε ν' ακούση κλάματα, γυναικεία μοιρολόγια; (Η έξοδος του Μεσολογγίου) [σ. 192, αρ. 258].
Θέλω να πάρ' ανήφορο, να πάρ' ανηφοράκι (Ο κλέφτης κοιμώντας) [σ. 107-108, αρ. 138].
Κλαίνε τα δέντρα, κλαίνε, κλαίνε τα κλαριά (Του Γιάννη Ξυλικιώτη) [σ. 31, αρ. 36].
Κλάψε με, μάνα, κλάψε με την νύχτα με φεγγάρι (Η Αλαφίνα) [σ. 282-283, αρ. 398].
Κρίμα στο νιο τον άρρωστο στου караβιού την πλώρη (Ο θάνατος του ναύτη) [σ. 274-275, αρ. 391, στ. 5 κε.].
Λεβέντης ερροβόλαγε ψηλά 'πό κορφοβούνια (Του λεβέντη και του Χάρου) [σ. 306-307, αρ. 431, και Ζαμπέλιος, σ. 732-733, αρ. 20].
Μας ήρθ' η άνοιξη πικρή, το καλοκαίρι μαύρο (Γεωργάκης και Φαρμάκης) [σ. 168-169, αρ. 227].
Μαύρο πουλάκι, πόρχεσαι από τ' αντίκρυ μέρη (Η μετάσταση Παργίων) [σ. 163, αρ. 222].
Με τι ψυχή, με τι καρδιά θε νάμπω εγώ στον Άδη; (Η μήτηρ αποθαμένη) [σ. 260, αρ. 360].
Μπραήμ πασάς συντάζεται σαράντα οχτώ χιλιάδες (Μισολόγγι) [σ. 191-192, αρ. 257].
Μωρ' κυρά Μαριόρα, / πείνας' άντρας σου (Η κυρά Μαριόρα) [σ. 435, αρ. 579A]. Παρουσιάζει μικρές διαφορές.
Να 'μουν μια πετροπέρδικα στα πλάγια του Πετρίλου [σ. 10-11, αρ. 10].
Να 'μουν πουλί να πέταγα, να πήγαίνα τ' αφήλου (Μισολόγγι) [σ. 193, αρ. 259].

- Να μου το πάρεις, ύπνε μου, τρεις βίγλες θα σου βάλω [σ. 213, αρ. 284].
Ξενιτεμένο μου πουλί και παραπτονεμένο (Ο ξένος) [σ. 246, αρ. 335].
Ο Ζήτρος κάνει τη χαρά, χαρά για τον υγιό του (Του Ζήτρου ή του Λάππα)
[σ. 16, αρ. 16a].
Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος διατάζει [σ. 85, αρ. 105].
Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος, τα δυο βουνά, μαλώνουν [σ. 103, αρ. 131].
Ο Σκυλοδήμος έτρωγε στα έλατ' αποκάτω (Ο Σκυλοδήμος και ο αδελφός του)
[σ. 86-87, αρ. 107].
Παρακαλώ σε, Κύριε μου, και προσκυνώ σε, Θε μου, / του ξένου δος του
ξενιτειά κι αρρώστια μη του δίνεις (Ο ξένος) [σ. 249, αρ. 341].
Ποιος θέλ' ν' ακούση κλάματα, γυναικεία μοιρολόγια ή Θέλτε ν' ακούστε
κλάματα, δάκρυα και μοιρολόγια; (Η έξοδος του Μεσολογγίου) [σ. 192, αρ.
258].
Στ' απ Γεωργιού τον Πλάτανο γένηται πανηγύρι (Το πάλεμα του Τσαμαδού)
[σ. 370-371, αρ. 390].
Τι `ναι τούτα τα κλάματα κι αυτά τα μοιρολόγια; (Επί τω θανάτω του Μάρκου
Μπότσαρη) [σ. 186, αρ. 250].
Τι είν' το κακό που γίνεται τούτο το καλοκαίρι; (Του Ζαχαριά) [σ. 18-19, αρ. 18].
Τι να `ναι ο αχός που γίνεται κ' η ταραχή η μεγάλη; (Μπουκουβάλα Α') [σ. 6,
αρ. 3].
Τι να `ναι ο αχός που γίνεται κ' η ταραχή η μεγάλη; (Μπουκουβάλα Β') [σ. 7, αρ. 5].
Τρεις περδικούλες κάθονταν στο κάστρο της Αθήνας (Καραϊσκάκης) [σ. 197-
198, αρ. 267].
Τρία πουλάκια κάθονται στου Διάκου το ταμπούρι (Του Διάκου) [σ. 173-175,
αρ. 234].
Τρίτη εγεννήθη ο Διγενής και Τρίτη θα πεθάνει [σ. 306, αρ. 430].

**ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια*,
τόμ. Α'+Β', Αθήναι 1958 (σύνολο 6) (7)**

- Απόψ' επέρουν ποταμούς και διάβαινα γεφύρια (Ο θάνατος του Διγενή)
[τ. Α', σ. 25, αρ. 12Δ].
Για ιδές καστέλι έμορφο και κρυό νερό δεν έχει (Η κερά-Βδοκιά) [τ. Α',
σ. 77-78, αρ. 4B].
Έναν πουλίν, καλόν πουλίν εβγαίν' από την Πόλην (Πάρθεν η Ρωμανία) [τ. Α',
σ. 154, αρ. 4E].
Καμμένοι χρόνοι και καιροί, σπού είστε περασμένοι (Να ξαναγύριζαν τα
νιάτα) [τ. Β', σ. 185, αρ. 7A].

Ο ύπνος το παρακαλεί και κείνο δεν κοιμάται [τ. Β', σ. 143, αρ. 2].

Όλες οι καπετάνισσες κι οι καπετανανοπούλες (Της Λένως Μπότησαρη)
[τ. Α', σ. 192, αρ. 24].

Τον αντρειωμένο μην τον κλαις, όντεν κι αν αστοχήση [τ. Β', σ. 188, αρ. 14].

ΑΛ. ΠΟΛΙΤΗ, *Το δημοτικό τραγούδι. Κλέφτικα, Αθήνα 1973* (σύνολο 3)

Κοιμάτ' η καπετάνισσα, νύφη του Κοντογιάννη (Των Κοντογιανναίων) [σ. 37, αρ. 16].

Σήμερα, Δήμο μ', Πασκαλιά, σήμερα πανηγύρι (Του Δήμου) [σ. 33, αρ. 15].

Το τι 'ναι ο αχός που γίνεται κι η ταραχή η μεγάλη η μεγάλη (Του Μπουκουβάλα) [σ. 6, αρ. 2].

ΚΩΝ. Ν. ΣΑΘΑ, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάς. Ιστορικών δοκίμιον περί των προς αποτίναξιν του Οθωμανικού ζυγού επαναστάσεων του Ελληνικού Έθνους (1453-1821), Αθήνησι 1869*

Τρία μεγάλα σύγνεφα στο Καρπενήσι πάνε (Του Λιβίνη)· στ. 4 κ.ε. (Σε σένα, Μίτρο μου γαμπρέ, Σταθούλα ψυχογιέ μου) [σ. 341].

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, *Τα Κυπριακά, ήτοι γεωγραφία, ιστορία και γλώσσα της νήσου Κύπρου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Τόμος Α'. Γεωγραφία, ιστορία, δημόσιος και ιδιωτικός βίος, εν Αθήναις 1890. Τόμος Β'. Η εν Κύπρω γλώσσα, εν Αθήναις 1891*

Ο νπος εις την Ανατολήν στην Δύσιν προξενιέται (Κυπριακή παραλλαγή)
[τ. Α', σ. 721-722].

Έστραψεν η Ανατολή και πα' να ξημερώση, / πάν' τα πουλάκια στην βοσκήν
κ' οι λυγερές στην βρύσην (Κυπριακό) [τ. Α', σ. 732-733].

Ύλαφι μου χρυσοκέρατον, είντα 'χεις και δακρύζεις; (Άσμα ελαφίου) [τ. Β', σ. 63-64].

B. SCMIDT, *Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder, Δειψία 1877*

Ακούστε τι διαλάλησε του Πικροχάρου η μάννα (Η απονιά του Χάρου) [σ. 158, αρ. 18· προβλ. G. Saunier, *Τα μοιρολόγια*, σ. 386].

ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ, *Μωραϊτικά τραγούδια Κορώνης και Μεθώνης, Αθήναι 1944*

Άσπρε σταυραϊτέ και μπύρμπιλε πετρίτη (Για το παιδομάζωμα Β') [σ. 23]. Η ανθολόγος αναφέρεται ως Αθηνά Ταρσούλη.

Π. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, *Οι φυγάδες. Δράμα εις πέντε μέρη μετά μακρών προλεγόμενων περί Πόντου* (Προλεγόμενα), Αθήναι 1870

Έναν πουλίν, καλόν πουλίν έβγαιν' από την Πόλιν (Η άλωσις της Πόλης) [σ. 51].

C. FAURIEL, *Chants populaires de la Grèce moderne, recueillis et publiés avec une traduction française, des éclaircissements et des notes*, 1-2, Παρίσι 1824, 1825.

(Ελληνικές εκδόσεις: α) **Δημοτικά τραγούδια της συγχρόνου Ελλάδος**. Εισαγωγή: Ν. Α. Βέν. Μετάφραση: Απ. Δ. Χατζηεμμανουήλ, Τεγόπουλος-Νίκας, Αθήνα 1956,

β) **Ελληνικά δημοτικά τραγούδια, τ. Α'**. Επιμέλεια: Αλ. Πολίτης, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1999 (σύνολο 9)

Κάτω στου Βάλτου τα χωριά [σ. 110-111].

Κοιμάτ' η καπετάνισσα, νύφη του Κοντογιάννη (Των Κοντογιανναίων) [σ. 307-308].

Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος διατάζει [σ. 102-103].

Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος, τα δυο βουνά, μαλώνουν [σ. 96-97].

Ο Σκυλοδήμος έτρωγε στα έλατ' από κάτω [σ. 131].

Πήραν την Πόλη, πήραν την, πήραν τη Σαλονίκη [σ. 309].

Ποιος θε ν' ακούση κλάματα και μαύρα μοιρολόγια (Θρήνος μπτρικός) [σ. 257].

Σαν δένδρον ερραγίστηκε, σαν κυπαρίσσι πέφτει (Του Γυφτάκη) [σ. 91-92, στ. 9 κ.ε.].

Τρία πουλάκια κάθονται στη ράχη, στο λημέρι (Χρήστος Μπλιόνης) [σ. 88].

WERNER von HAXTHAUSEN, *Neugrichische Volkslieder*, Münster 1935.

Χήρας υγιός λατρεύει τρία καλά άλογα [σ. 118-120, αρ. 16. Βλ. και Πετρόπουλος, τ. Α', σ. 55-56, αρ. 28Β· Ακαδ. Αθηνών, σ. 93, αρ. ΙΕ' (B)].

Γ. ΧΡ. ΧΑΣΙΩΤΟΥ, *Συλλογή των κατά την Ήπειρον δημοτικών ασμάτων*, εν Αθήναις 1866.

Άνοιξε, φλιβερή καρδιά και πικραμέν' αχείλι (Ο ζωντανός ο χωρισμός) [σ. 75, αρ. 1].

Με γέλασεν η χαραυγή, τ' άστρι και το φεγγάρι (Ο Γιώτης) [σ. 108-109, αρ. 29].

Όλες οι καπετάνισσες κι όλες οι μαυρομάτες (Ελένη Μπότσαρη) [σ. 102, αρ. 19].

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Archiv für mittelgriechischen und neugriechische Philologie

Άσπρε σταυραϊτέ, πανώρια γερακίνα (Ο Τάταρns) [1 (1880), σ. 88, αρ. 3 (Deffner)· προβλ. Ακαδ. Αθηνών, Α', σ. 132, αρ. Η'].

Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος

Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη, / πρραματευτής την γύρευε, πρραματευτής την θέλει (Του νεκρού αδερφού / Η Αρετώ) [Ν. Γ. Πολίτου, «Το δημοτικόν άσμα περί του νεκρού αδελφού», 2 (1885), σ. 229-231].

Εστία Εικονογραφημένη

Μωρ', κυρά, / πείνας' άντρας σου (η κυρά Μαριόρα) [Γ. Μ. Βιζυνού, «Ανά τον Ελικώνα, Βαλλίσματα», Α' (1894)· αναδημοσίευση αυτοτελής: Αθήνα, Ελευθερουδάκης, 1930, με πρόλογο Γ. Τσοκόπουλου, και Γ. Μ. Βιζυνού, Τα Ποιήματα, τ. Γ'. Επιμέλεια: Έλενα Κανδριάνου (Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη), Αθήνα 2003, σ. 31-32].

Ζωγράφειος Αγών

Για σήκω, καπετάνιε μου, και μη βαριοκοιμάσαι (Το καριοφίλι) [1 (1891), σ. 65, αρ. 18].

Ο ήλιος επαντρεύτηκε και πήρε το φεγγάρι [1 (1891), σ. 168, αρ. 316· προβλ. Ακαδ. Αθηνών, τ. Α', σ. 346, αρ. ΙΒ'].

Κυπριακά Χρονικά

Διγενής ψυχομαχεί μες μολυβένιον πύρκον (Διγενής, κυπρ. παραλλαγή) [1 (1923), σ. 156-159].

Λαογραφία

Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά κι αρχή του Γεναρίου (Κάλαντα Πρωτοχρονιάς) [Π. Δ. Σεφερλή, «Τα κάλαντα του αγίου Βασιλείου», 2 (1910-1911), σ. 685-687].

Ασπρίσανε τα μάτια μου κοιτάζοντας τις στράτες [Π. Δ. Σεφερλή, «Σύμμεικτα (Μοιρολόγια Άργους)», 3 (1911-12), σ. 265, αρ. 1]

Για ιδές καστέλι έμορφο και κρυό νερό δεν έχει (Η κερά Βδοκιά) [Κων. Δ. Παπαϊωαννίδου, «Άσματα δημοτικά Σωζοπόλεως», 1 (1909), σ. 605-606].

Εψές αργά ψιχάλιζε κι ο Γιάννης ετραγούδα (Γιάννης και Δράκος) [Μαλβίνας

- Ι. Σαλβάνου, «Τραγούδια, μοιρολόγια και Λαζαρικά Αργυράδων Κερκύρας», 8 (1921-1925), σ. 533, αρ. 9].
Ήρθαν τρεις σπανοί από την Πόλη (Οι σπανοί) [Π. Δ. Σεφερλή, «Τραγούδια Αιγίνης...», 4 (1912-13), σ. 137, αρ. 113].
Κοιμάτα ο ύπνος στα βουνά κι η πέρδικα στα δάση [Π. Δ. Σεφερλή, «Σύμμεικτα (Παιδικά βαυκαλήματα)», 3 (1911-12), σ. 491, αρ.3].
Κοιμήσου εσύ, μικρούλι μου, κι η μοίρα σου δουλεύει [Π.Δ. Σεφερλή, «Παιδικά βαυκαλήματα», 3 (1911-1912), σ. 493, αρ. 7].
Ο Χάρος 'μαυροφόρεσε, μαύρα καβαλλικεύει (Διγενή και Χάρωνος πάλη) [Ν. Πολίτου, «Ακριτικά άσματα. Ο θάνατος του Διγενή», 1 (1909), σ. 212-214, αρ. 2].

Νεοελληνικά Ανάλεκτα (Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός»)

Και 'δε Δευτέρα θλιβερή και Τρίτη λυπημένη (Από την καταστροφή της Χίου) [Α' (1870-71), σ. 95, αρ. 31].

Παρνασσός

'Όλες οι καπετάνισσες κι οι καπετανοπούλες (Της Λένως Μπότσαρη) [τ. ΙΒ' (1888), σ. 380].

Πελοποννησιακά

Λάμπει ο ήλιος στα βουνά, λάμπει και στα λαγκάδια (Των Κολοκοτρωναίων) [Β' (1957), σ. 413 (Κ. Ρωμαίος)· πρβλ. Γ. Ιωάννου, Δημ. τραγούδια, σ. 135, αρ. 82Α].

Πελοπόννησος - Ο Γέρον Κολοκοτρώνης

Πολύ σκοτίδιασ' ο ουρανός, πάλι να βρέξει θέλει (Των Κολοκοτρωναίων) [τ. Β', σ. 109, αρ. 1· πρβλ. Ακαδ. Αθηνών, τ. Α', σ. 235-236, αρ. 3].

ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΗΣ ΠΗΓΗΣ⁴⁶ (σύνολο 3)

Ο Χάρος μαύρα ν - έβαλε, μαύρα κοντάρια πιάνει, / μαύρ' άλογον καβαλικά κι εις το κυνήγι βγαίνει (Ρόδου). Α' ελλ. (Σαρή)/1928.

46. Δεν κατέστη δυνατή η εντόπιση της συλλογής προελεύσεως των τραγουδιών αυτών.

Ούλους τους καιρούς κι ούλους τους χρόνους, / ούλους με ήθελες, γλυκειά μου μάνα. Γ' (Κοντ.)/51933, Δ' (Κοντ.)41936.

Τα τέσσερα, τα πέντε, τα εννιά 'δέρφια, / τα δεκοχτώ ξαδέρφια τα λιγόνμερα (Ανδρείοι πολεμισταί). ΣΤ' (Βουτ.)/1930. [Πλησιέστερη η παραλλαγή του ΚΕΕΛ, αρ. 1412, σ. 31 (Αν. Διαμάντης, Δυτ. Μακεδονία)].

ΔΙΑΣΚΕΥΗ ΑΝΘΟΛΟΓΟΥ

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα (Το μοιρολόγι της Παναγιάς). Α' (Αθαν.-Ουρ.-Κότ.)²1932, Δ'/1940, Β'/1957, Β'/⁴1965, Β'/¹⁴1975, Β'/²1978, Β'/³2003. [Διασκευή Ευδοκίας Αθανασούλα (†1929) από διάφορες παραλλαγές].

ΛΟΓΙΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΠΟΥ ΠΕΡΑΣΕ ΩΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Μάνα, σου λέω δεν μπορώ τους Τούρκους να δουλεύω (Ο αποχαιρετισμός του κλέφτη). Γ' ελλ./1896, Α' ελλ.(Μπέρτ.)/1914, 5, 1921 και 1927. [Ζαμπέλιος, σ. 600-601, αρ. 3. Πρόκειται για λόγιο ποίημα, που έγραψε ο Παύλος Λάμπρος, πέρασε ως δημοτικό στη Συλλογή του Ζαμπέλιου και έτσι «καθιερώθηκε» ως δημοτικό].

ΞΕΝΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Μια αυγούλα και μια Κυριακή και μια λαμπρήν ημέρα (Η κόρη από το Κόσοβο). Ε' (Παρορ.-Αργ.)/1930. [μτφ. από τα σερβικά].

Πίνακας 9⁴⁷

ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ - ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ - ΛΥΚΕΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1884 ΕΩΣ ΤΟ 2003

(ΜΕ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΣΤΙΧΩΝ)

(Σύνολο 68 τραγούδια)⁴⁸

- Ακούστε τι διαλάλησε του Πικροχάρου η μάννα. Β' (Σαρή)/1925, Δ' (Σαρή)/²1932, Δ' (Σαρή)/⁵1937. [Schmidt, σ. 158, αρ. 18· Θέρος, σ. 70].
- Ακούστε το τι γίνηκε σε τόπο ξακουσμένο (Το θαύμα του αγίου Γεωργίου). Ε' (Βουτ.)/1930, Α' (Αθαν.)/²1932. [Αραβαντινός, σ. 127-128, αρ. 159].
- Αλυσμονώ και χαίρομαι, θυμούμαι και λυπούμαι. Α'/³1979, Α'/2003. [Κ.Ε.Ε.Λ. Ακαδ. Αθηνών, αρ. χφ. 1908 (Δ. Οικονομίδης), σ. 165-166].
- Ανάθεμά σε, βασιλιά, και τρισανάθεμά σε (Για το Παιδομάζωμα). Δ'/1957, Δ'/⁷1969, Α'Λ/¹⁶1978, Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Αραβαντινός, σ. 3, αρ. 1].
- Ανάθεμά τα τα βουνά με το ζακόνι πόχουν. Α' (Ζερβ.)/1921, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 30].
- Ανάθεμά τον που το ειπεί: Τ' αδέρφια δεν πονιούνται (Η αδελφική αγάπη). Γ' ελλ./1896 (από στ. 4 κε.), Α' ελλ.(Σαρή)/1922, Α' ελλ.(Σαρή)/1928, Β' (Κοντ.)/³1935, Α' (Οικ.)/⁶1936, Β'/1938, Δ'/1940, Γ' εμπ. (Χάρ.)/1951, Α'/1956, Α'/⁴1964, Α'/³1979, Α'/2003. [Αραβαντινός, σ. 275, αρ. 456· Θέρος, σ. 69].

47. Για την διερεύνηση των δημοτικών τραγουδιών σε όσα σχολικά βιβλία δεν μπόρεσα να έχω πρόσβαση, σημαντική ήταν η συμβολή του βιβλίου της Χρυσάνθης Κουμπάρου-Χανιώτη, *Τα Νεοελληνικά Αναγνώσματα στη Μέση Εκπαίδευση. Συγγραφείς και ανθολογημένα κείμενα (1884-1977)*, Αθήνα 2003, σ. 173-185, καθώς και της υπό δημοσίευση εργασίας του Λάμπρου Βαρελά, *Η νεοελληνική και μεταφρασμένη λογοτεχνία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (1884-2001). Συνοπτική ιστορική θεώρηση και αποδελτίωση των διδακτικών εγχειριδίων*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2005, το οικείο μέρος της οποίας ο συγγραφέας έθεσε στη διάθεσή μου.
48. Μετά τον πρώτο στίχο δίνεται σε παρένθεση, όπου υπάρχει, ο λόγιος τίτλος του τραγουδιού. Οι αναφορές στα σχολικά βιβλία δίνονται συντομογραφημένες: Προηγείται η τάξη: Α' ελλ., Β' ελλ., Γ' ελλ., (για τα Ελληνικά Σχολεία), Α', Β', Γ', Δ', Ε', ΣΤ' (για όλους τους τύπους των γυμνασίων: 4/τάξια, 6/τάξια, 3/τάξια), και Α'Λ, Β'Λ, Γ'Λ (για τα 3/τάξια λύκεια) και ακολουθεί το έτος με τον αριθμό εκδόσεως του βιβλίου. Για τα πριν από το 1939 εκδοθέντα από ιδιώτες σχολικά βιβλία παρατίθεται σε παρένθεση και το όνομα του ανθολόγου: π.χ. (Βουτ.=Έλ.=Βουτιεριδίη-Έλατου), (Κοντ.=Κοντοπούλου), (Σαρή), (Οικ.=Οικονόμου) κ.ο.κ. Στο τέλος σε αγκύλες [...] δίνονται κατά χρονολογική σειρά οι συλλογές, στις οποίες δημοσιεύεται το συγκεκριμένο τραγούδι.

- Άνοιξε, φλιβερή καρδιά και πικραμέν' αχείλι (Ο ζωντανός ο χωρισμός). Γ'/¹⁶1978, Β'/²1978, Β'/³2003. [Χασιώτης, σ. 75, αρ. 1].
- Άντρα ψηλό μου δώσανε, ψηλό σαν το ρεβύθι. Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Αραβαντινός, σ. 216, αρ. 358].
- Απόψ' επέρουν ποταμούς και διάβαινα γεφύρια (Ο θάνατος του Διγενή). Β'/¹⁴1975. [Πετρόπουλος, Α', σ. 25, αρ. 12B].
- Απόψε είδα στον ύπνο μου, στον ύπνον που κοιμώμουν (Ο Κατσαντώνης). Γ' ελλ. (Κακλ.)/1909. [Passow, σ. 80-81, αρ. 100].
- Αρχιμνιά κι αρχιχρονιά κι αρχή του Γεναρίου. Α'/³1979, Α'/2003. [Σεφερλής, 2, σ. 685-687].
- Άσπρα χαρτιά μας ήρθαν, μαύρα γράμματα (Ο Δέλας). Α' ελλ./1928. [Μπάρτας, σ. 129].
- Άσπρε σταυραϊτέ και μπίρμπιλε πετρίτη (Για το Παιδομάζωμα). Δ'/1957, Δ'/⁷1969, Α'Λ/¹⁶1978. [Γ. Ταρσούλη, σ. 23].
- Άσπρε σταυραϊτέ, πανώρια γερακίνα (Ο Τάταρης). Γ' ελλ.(Παπαντ.)/²1924, Α' (Παπαντ.-Τρ.)/1931, Γ'/¹⁶1978. [Deffner, *Archiv f. mittel. u. neugr. Philologie*, 1 (1880), σ. 88, αρ. 3· πρβλ. Ακαδ. Αθηνών, Α', σ. 132, αρ. Η].
- Άσπρη, κατάσπρη βαμβακιά, οπού είχα 'ς την αυλή μου. Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Δ' (Κοντ.)/⁴1936. [Πολίτης, αρ. 141A].
- Άσπρη, ξανθή πανέμνοστη, ο κύρκας της μισσεύει. Ε' (Σαρή)/²1931. [Πολίτης, αρ. 4 (Επίμετρον Α')].
- Ασπρίσανε τα μάτια μου κοιτάζοντας τις στρατές. Β' ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/ 1930. [Π.Δ. Σεφερλής, «Σύμμεικτα (Μοιρολόγια Άργους)», *Λαογραφία* 3 (1911-12), σ. 265, αρ. 1].
- Αυτά τα σπίτια τα ψηλά τα μαρμαροχτισμένα (Στον παπά του χωριού). Α' (Ζερού)/²1921. [Πολίτης, αρ. 157].
- Αυτού που βούλεσαι να πας κι όπου ξεπερατείσαι. Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Ν. Πολίτης, αρ. 183].
- Αφέντη μου, 'ς τα σπίτια σου χρυσαίς καντήλαις φέγγουν (Εις τον προεστό). Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 158].
- Αφέντη, όντας γεννήθηκαν σε θρέφαν τα λιοντάρια (Στον νοικοκύρη). Α' (Ζερού)/²1921, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 155].
- Αχός βαρύς ακούγεται, πολλά τουφέκια πέφτουν (Της Δέσπως). Β' ελλ./1896, Α' (Ζερού)/²1921, Β' ελλ. (Μπέρετ.)/⁵1922, Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' ελλ. (Σπερ.)/

⁴1924, Γ' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Β' (Σαρή)/⁷1930, Γ' (Πασαγ.)/1930, Γ' εμπ. (Λουλ.)/²1936, Β'/1957, Γ'/1956, Ε'/1956, ΣΤ'/1956, Γ'/⁶1968, ΣΤ'/²1963, ΣΤ'/1971, Β'/⁴1975, Γ'/¹⁶1978, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Μανούσος, σ. 129· Πολίτης, αρ. 8].

Βασίλη κάτσε φρόνιμα, να γίνης νοικοκύρης. Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1914, ⁵1921 και 1927. [Passow, σ. 21-22, αρ. 24].

Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, να γένης νοικοκύρης. Β' ελλ. (Πολέμη)/1919, Γ' ελλ. (Σαρή)/ 1923, Β' (Σαρή)/⁷1930, ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930, Β' (Κοντ.)/³1935, Γ'/1939, Γ'/1947, Ε'/1950. [Πολίτης, αρ. 25].

Βγήκαν κλέφταις 'ς τα βουνά / για να κλέψουν άλογα (Το λαγιαρνί). Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Μανούσος, σ. 94-96· Ζαμπέλιος, σ. 759-760, αρ. 45· Passow, σ. 385-386, αρ. 507· Πολίτης, αρ. 236]

Βουνά μου απ' τ' Ασπροπόταμο με τα πολλά τα χιόνια (Του Στουρνάρη). Α' ελλ. (Παρασκ.)/1903. [Μπάρτας, σ. 130].

Για ιδές καστέλι έμορφο και κρυό νερό δεν έχει (Η κερά Βδοκιά) Ε'/¹⁶1970. [Παπαϊωαννίδης, σ. 605-606].

Για κάτσετε, σιγήσετε, να ιδούμε ποιος μας λείπει. Β' ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/1930. [Πολίτης, αρ. 186, στ. 8 κε.].

Για πες μου, τι του ζήλεψες αυτού του Κάτου Κόσμου. Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Πολίτης, αρ. 209].

Για πες μου, πες μου, κόρη μου, πότε να σε παντέχω. Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930. [Αραβαντινός, σ. 257-258, αρ. 435· Θέρος, σ. 74].

Για σήκω, καπετάνιε μου, και μη βαριοκοιμάσαι (Το καριοφίλι). Α' ελλ. (Πολέμη)/1919. [Ζωγράφειος Αγών, τ. Α' (1891), σ. 65, αρ. 18].

Γιαλό γιαλόν εγιάαινα, γιαλόν ώς περιάλι (Του ναύτη η μοίρα). ΣΤ' (Βουτ.)/1930. [Μανωλάκης, σ. 237-238, αρ. 34· Μιχαηλίδης-Νουάρος, σ. 153, αρ. 12].

Γιατί είναι μαύρα τα βουνά και στέκουν βουρκωμένα. Β' (Σπερ.)/1917, Α' (Μπέρτ.)/³1920, Β' ελλ. (Μπέρτ.)/⁵1922, Α' (Κοντ.)/1923, Α' (Σαρή)/1923, Β' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Γ' (Σαρή)/⁵1930, Γ' (Κοντ.)/⁴1932 και ⁵1933, Γ' (Σαρή)/⁴1936, Δ' (Κοντ.)/⁴1936, Ε'/¹⁶1970, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Πολίτης, αρ. 218].

Δε σόπρεπε, δε σόμοιαζε 'ς τη γη κρεβατοστρώσι. Β' (Σπερ.)/1917, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 196].

- Δεν είναι κρίμα κι άδικο, παραλογιά μεγάλη. Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930. [Πολίτης, αρ. 193].
- Εγώ για το χατίρι σου τρεις βάρδαις είχα βάλει. Β' (Σπερ.)/1917, Β' ελλ. (Σαρή)/
1928, Α' (Σαρή)/1930, Γ'/¹⁶1978. [Πολίτης, αρ. 181].
- Εις του Γέροντα τον κάβο / καραντί κάνει μεγάλο (Ο Μιαούλης). Γ' ελλ.
(Μπέρτ.)/1913 και ⁴1920. [Marcellus, *Chants du peuple en Grèce*, I, Παρίσι
1851, σ. 138· πρβλ. Ακαδ. Αθηνών, τ. Α', σ. 165-166, αρ. ΛΘ'].
- Είχα μπλιά 'ς την πόρτα μου και δέντρο 'ς την αυλή μου. Β' (Οικ.)/1931, Α'
(Δημπτ.-Πολ.)/1934, Β' (Οικ.)/⁶1936, Ε'/1956, Ε'/1970, Β'Λ/¹⁷1979,
Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Πολίτης, αρ. 187].
- Εκεί πέρα κι αντίπερα, 'ς τα γυάλινα πηγάδια (Του Κολυμπητή). ΣΤ'
(Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Πολίτης, αρ. 90Γ].
- 'Ελα κι ας το παινέσουμε τούτο το παλληκάρι (Στο μεγάλο γιο). Α' (Δημπτρ.-
Πολυμ.)/²1934. [Πολίτης, αρ. 162].
- 'Ελα, ύπνε, κ' έπαρέ το, / και γλυκοαποκοίμησέ το. Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Αραβα-
ντινός, σ. 133, αρ. 175].
- Ελάτε, μάναϊς κι αδερφαίς, και μαραμμένα πταιρία (Μοιρολόι εις νέον). ΣΤ'
(Βουτ.)/1930. [Αραβαντινός, σ. 129, αρ. 439].
- Ελένη προξενολογούν, Ελένη κάνουν νύφη (Η Ξενούλα). Γ' ελλ. (Πολέμ.)/1919,
Γ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930, Α' (Οικ.)/⁶1936, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002.
[Μανούσος, σ. 33-35 και Ζαμπέλιος, σ. 728-730, αρ. 16· Passow, σ. 339-
341, αρ. 459].
- 'Ενα πουλάκι ξέβγαινε 'πο μέσ' από τη Βέρροια, / ράχη τη ράχη περπατεί,
λιθάρι σε λιθάρι (Του Νικοτσάρα). Β'ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/1930.
[Μπάρτας, σ. 139-140· Οικονομίδης, σ. 52, αρ. 68].
- 'Ενα πουλάκι ξέβγαινε 'πο μέσ' από το Σούλι (Πτώσις Σουλίου). Γ' ελλ. (Κακλ.)/
1909, Γ' ελλ. (Μπέρτ.)/1913 και ⁴1920, Β' ελλ. (Σπερ.)/⁴1924. [Ζαμπέλιος,
σ. 692, αρ. 121· Passow, σ. 156-157, αρ. 213].
- 'Ενα πουλί έκανε φωλιά στις λεμονιάς το φύλλο (Το πουλί και η βασιλοπούλα).
Γ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930. [Passow, σ. 379, αρ. 497].
- 'Εναν πουλίν, καλόν πουλίν έβγαιν' από την Πόλιν (Η άλωσις της Πόλης). ΣΤ'
(Βουτ.-'Ελ.)/1930, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Τριανταφυλλίδης, σ. 51 και
Πετρόπουλος, Α', σ. 154, αρ. 4Ε].
- 'Ενας άγουρος κι ένας καλός λεβέντης. Γ'/¹³1975, Γ'/¹⁶1978. [Ακαδημία

- Αθηνών, Α', σ. 25, αρ. 6Βα].
- Ένας άγουρος κι ένας καλός στρατιώτης. Α' (Ζερβού)/²1921, Β' ελλ. (Σαρή)/⁷1926, Α' (Σαρή)/1930, Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Δ' (Κοντ.)/⁴1936. [Πολίτης, αρ. 147Β].
- Ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης. Α' ελλ. (Πολ.)/1919, Α' (Ζερβού)/²1921, Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Β' (Σπερ.)/⁴1924, Β' ελλ. (Κοντ.)/1925, Β' (Σαρή)/⁷1930, Γ' (Πασαγ.)/1930, ΣΤ'/1950. [Πολίτης, αρ. 24].
- Ερρόδισε γη ανατολή και ξημερώνει η δύση (Ο γυρισμός του ξενιτεμένου). Γ' ελλ. (Κοντ.)/1925, ΣΤ' (Ταμπακ.)/1930, Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Δ' (Κοντ.)/⁴1936, Δ' εμπ. (Χάρ.)/1950. [Πολίτης, αρ. 84].
- Ερχόμαστε απ' Ανατολή σε μια χρυσή γαλίστα [ή «γαλιότα»] (Ο σκλάβος). Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1913, Α' (Πολέμη)/1919, Γ' ελλ. (Σπερ.)/1921, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/ 1927, Β' (Μπαντ.-Έλ.)/1931, Δ' 1940. [Ζαμπέλιος, σ. 678-679, αρ. 103· Passow, σ. 329, αρ. 448].
- Εσείς βουνά, ψηλά βουνά, με τα δασιά κλαριά σας (Των Κολοκοτρωναίων). Ε'/ 1950. [Πολίτης, αρ. 53Γ].
- Εσείς, πουλιά της Λιάκουρας κι απδόνια του Σαλώνου (Ο Αλέξιος Καλόγηρος). Α' (Παντ.-Κυπ.)/1909. [Ζαμπέλιος, σ. 695, αρ. 127· Passow, σ. 34, αρ. 40].
- Εσένα πρέπει, αφέντη μου, το άξιο το ζευγάρι (Στον νοικοκύρη-γεωργό). Α' (Δημητρ.-Πολυμ.)/²1934. [Πολίτης, αρ. 156].
- Έστραψεν η ανατολή και πα να ξημερώση, / πάν' τα πουλάκια στην βοσκήν κ' οι λυγερές στην βρύσην (Κυπριακό). ΣΤ' (Ταμπακ.)/1930. [Σακελλαρίου, τ. Α', σ. 732-733 και Λουκάς, τ. Α', σ. 94-95].
- Εσύ, παιδί μου, εκίνησες να πας `ς τον Κάτου Κόσμο. Α' (Κοντ.)/1923, Β' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Β' ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/1930, Γ' γυμν. θηλ. (Παρορ-Αργ.)/1930, Δ' (Αντ.-Φιλ.)/1930, Α' (Οικ.)/⁶1936, Δ' (Κοντ.)/⁴1936, Γ' εμπ. (Χάρ.). [Πολίτης, αρ. 199].
- Ευτού που κίνησες να πας `ς το μακρινό ταξίδι. Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Γ' γυμν. θηλ. (Παρορ-Αργ.)/1930. [Πολίτης, αρ. 185].
- Εφώναξε μια παπαδιά μεσ' απ' τον Αβαρικό (Ο Λάμπρος Τζαβέλας). Γ' ελλ. (Κακλ.)/1909, Β' ελλ. (Μπέρτ.)/⁵1922, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927. [Ζαμπέλιος, σ. 687, αρ. 115· Passow, σ. 143-154, αρ. 207].
- Έχετε γεια, ψηλά βουνά και κάμποι με τα ρόδα. Α' (Ζερβού)/²1921. [Πολίτης, αρ. 37].

- Εφές αργά ψιχάλιζε κι ο Γιάννης ετραγούδα (Γιάννης και Δράκος). Γ' Λ (Νεοελλ. Λογοτ.)/1999. [Μαλβίνα Ι. Σαλβάνου, «Τραγούδια, μοιρολόγια και λαζαρικά Αργυράδων Κερκύρας», *Λαογραφία* 8 (1921-1925), σ. 533, αρ. 9· Πετρόπουλος, τ. Α', σ. 21, αρ. 11].
- Η Ευγενούλα η μοσκονιά κ' η μικροπαντρεμένη (Της λυγερής και του Χάρου). Α' (Μπέρετ.)/³1920, Β' (Σαρή), Δ' (Σαρή)/²1932, Γ' (Οικ.)/1933 και 1936, Γ' (Σαρή)/⁶1937. [Πολίτης, αρ. 217].
- Η κυρά Ρήνη του Κριτού, του Δούκα η θυγατέρα (Της νύφης που κακοτύχησε). Γ' ελλ. (Κοντ.)/²1928, Δ' (Αντων.-Φιλιπ.)/1930, Δ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930, Ε' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Πολίτης, αρ. 85].
- Η κυρά Ρήνη του Σκληρού κ' η Αρετή του Δούκα. Γ' (Οικ.)/1933. [Πολίτης, αρ. 86Α].
- Η Παναγία εκάετο κι ανέγνια το θρονί της (Μοιρολόγι της Σταυρώσεως). ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Μανωλακάκης, σ. 267-268, αρ. 93· Μιχαηλίδης-Νουάρος, σ. 187, αρ. 51].
- Ήλιε μου και τρισήλιε μου και κοσμογυριστή μου. ΣΤ'/1956, ΣΤ'/²1963, Γ' Λ/¹⁹1981, Α' Λ/⁶1986, Α' Λ/²2002. [Πολίτης, αρ. 221].
- Ήλιε μου, πώς εβιάστηκες να πας να βασιλέψης; Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930. [Πολίτης, αρ. 194].
- Ήλιε, που βγαίνεις το ταχύ, 'ς ούλον τον κόσμο δούδεις (Οι σκλάβοι τω Μπαρμωπαρέσσω). Ε'/1940, Α' Λ/⁶1986, Α' Λ/²2002. [Πολίτης, αρ. 3].
- Ήρθαν τρεις σπανοί από την Πόλη (Οι σπανοί). Ε' (Σαρή)/²1931, Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Π.Δ. Σεφερλής, «Τραγούδια Αιγίνης...», *Λαογραφία* 4 (1912-13), σ. 137, αρ. 113].
- Ήρθεν, ήρθε χελιδόνα (Χελιδόνισμα). Α' ελλ. (Σαρή)/1928, Δ'/1940, Δ'/1947, Α'/¹⁷1976. [Passow, σ. 227, αρ. 307].
- Ήσυχια που 'ναι τα βουνά, ήσυχιοι που 'ναι οι κάμποι. Β' (Σπερ.)/1917. [Αραβα-ντινός, σ. 108, αρ. 127].
- Ήτον η νύχτα πάρωρα, ήτο κι αυγή σκοτούϊ (Ο Γιάννης κι δράκος). ΣΤ' (Βουτ.)/1930. [Μανωλακάκης, σ. 225, αρ. 12· Μιχαηλίδης - Νουάρος, σ. 66-67, αρ. 3(β)].
- Θέλετε, δέντρο', ανθήσετε, θέλετε μαραθήτε (Ο κλέφτης). Α' ελλ. (Πολέμ.)/1919. [Passow, σ. 107, αρ. 137a].
- Θέλετε, δέντρο', ανθήσετε, θέλετε μαραθήτε (Του Ζαχαράκη). Α' ελλ. (Πολέμ.)/1919, Β' (Κοντ.)/³1935. [Πολίτης, αρ. 62].
- Θέλτε ν' ακούστε κλάματα, δάκρυα και μοιρολόγια ή Ποιος θε ν' ακούση

- κλάματα, γυναίκεια μυρολόγια; (Η έξοδος του Μεσολογγίου). Β' ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/1930, Γ' εμπ.(Λουλ.)/²1936, Δ'/1940. [Ζαμπέλιος, σ. 613, αρ. 22· Passow, σ. 192, αρ. 258]. Βλ. Ποιος θε ν' ακούσπ...
- Θέλω να πάρ' ανήφορο, να πάρ' ανηφοράκι (Ο κλέφτης κοιμώντας). Β' (Μπαντ.-Έλ.)/1932. [Passow, σ. 107-108, αρ. 138].
- Θέλω να πάρω ανήφορο, να πάρω ανηφοράκι (Των κλεφτών και του Αλή-πασά). Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Γ'/¹⁶1978, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 61Γ].
- Καμμένοι χρόνοι και καιροί, οπού είστε περασμένοι (Να ξαναγύριζαν τα νιάτα). Β'/¹⁴1975. [Πετρόπουλος, Β', σ. 185, αρ. 7Α].
- Και 'δε Δευτέρα θλιβερή και Τρίτη λυπημένη (Από την καταστροφή της Χίου). ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Νεοελλ. Ανάλ., Α' (1870-71), σ. 95, αρ. 31].
- Καλά το 'χουνε τα βουνά, καλόμοιρ' είν' οι κάμποι (Η λυγερή στον Άδν). Δ' (Κοντ.)/³1935, Γ'/¹⁶1978, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Πολίτης, αρ. 222].
- Καλότυχα είναι τα βουνά, καλότυχοι ειν' οι κάμποι. Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930. [Πολίτης, αρ. 211].
- Κάμε, Χριστέ τσαι Παναγιά, τσαι θρέψε το παιδί μου. Ε'/1940. [Πολίτης, αρ. 154].
- Κάτου 'ς την άσπρη πέτρα και 'ς το κρυό νερό (Τ' Αντρονίκου ο γιος). Α' (Κοντ.)/1923, Γ' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Γ' (Κοντ.)/⁴1932, Γ' (Οικ.)/1933, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 71].
- Κάτου 'ς του Φονιά τον κάμπο. Α' (Ζερβού)/²1921. [Πολίτης, αρ. 44].
- Κάτω στα Ρούσια χώματα και σε βαθύ λιβάδι (Η αρπαγή της γυναίκας του Διγενή). Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Ακαδημία Αθηνών, Α', σ. 32, αρ. 8Α].
- Κάτω 'ς τον Άη Γιάννη το Θεόλουγο (Του Μαρούς το κάστρο). Ε' (Σαρή)/²1931. [Πολίτης, αρ. 7 (Επίμετρον Β')].
- Κάτω στου Βάλτου τα χωριά. Α' ελλ. (Παρασκ.)/1903. [Fauriel, σ. 110-111].
- Κλαίνε τα δέντρα, κλαίνε, κλαίνε τα κλαριά (Του λαβωμένου κλέφτη). Γ' ελλ./1896, Γ' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931. [Αραβαντινός, σ. 117-118, αρ. 146].
- Κλαίνε τα δέντρα, κλαίνε, κλαίνε τα κλαριά (Του Γιάννη Ξυλικιώτη). Β' (Παντ.-Κυπ.)/1909. [Passow, σ. 31, αρ. 36].
- Κλαίνε τα μαύρα τα βουνά, παρηγοριά δεν έχουν (Του Ανδρίτσου). Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Α' Ελλ. (Παπαντ.)/1924, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Ε'/1940, Ε'/1950. [Πολίτης, αρ. 57].

- Κλάψε με, μάνα, κλάψε με τη νύχτα με φεγγάρι (Η Αλαφίνα). Γ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930. [Passow, σ. 282-283, αρ. 398].
- Κοιμάτ' η καπετάνισσα, νύφη του Κοντογιάννη (Των Κοντογιανναίων). Α' Λ/61986, Α' Λ/2002. [Fauriel, σ. 307-308· Αλ. Πολίτης, σ. 37, αρ. 16].
- Κοιμάται ο ύπνος στα βουνά κι η πέρδικα στα δάση. Α' ελλ. (Σαρή)/1928. [Π. Δ. Σεφερλής, «Σύμμεικτα (Παιδικά βανκαλήματα), *Λαογραφία* 3 (1911-12), σ. 491, αρ. 3].
- Κοιμήσου, αστρί, κοιμήσου, αυγή, κοιμήσου, νιο φεγγάρι. Ε'/1950, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β' Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 153].
- Κοιμήσου, γιε μου καλογυιέ και γυιε μου διωματάρι. ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937, Δ'/1940. [Μανωλακάκης, σ. 266, αρ. 90· Μιχαηλίδης - Νουάρος, σ. 185, αρ. 48].
- Κοιμήσου εσύ, μικρούλι μου, κι η μοίρα σου δουλεύει. Β' ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/1930. [Π. Δ. Σεφερλή, «Παιδικά βανκαλήματα», *Λαογραφία* 3 (1911-1912), σ. 493, αρ. 7].
- Κόρη μου τζαχαροζύμωτη και μελιτοξυπνούσα. ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Μανωλακάκης, σ. 267, αρ. 92· Μιχαηλίδης - Νουάρος, σ. 186-187, αρ. 50].
- Κόρη μου τζαχαρόπλαστη και καντιοτζυμωμένη. ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Μανωλακάκης, σ. 266, αρ. 91· Μιχαηλίδης - Νουάρος, σ. 186, αρ. 49].
- Κόρη ξανθή τραγούδαγε 'ς της Τρίχας το γεφύρι. Β' (Σαρή)/1925, Δ' (Σαρή)/²1932 και ⁵1937. [Πολίτης, αρ. 129B].
- Κουρσεύουν οι Σαρακνοί, κουρσεύουν οι Αραβίδες (Ο γιος του Ανδρόνικου). Ε' (Σαρή)/²1931. [Στ. Κυριακίδης, *Ο Διγενής Ακρίτας, εν Αθήναις* 1926, σ. 35-38].
- Κρίμα στο νιο τον άρρωστο στου караβιού την πλώρη (Ο θάνατος του ναύτη). Β' ελλ. (Σαρή)/⁷1926, Α' (Σαρή)/1930. [Passow, σ. 274-275, αρ. 391, στ. 5 κ.ε.].
- Κρυφά το λένε τα πουλιά, κρυφά το λεν τ' απδόνια (Του πολέμου του '21). Α' (Ζερού)/²1921, Α' ελλ. (Κοντ.)/1925, Ε'/1940. [Πολίτης, αρ. 10A].
- Κυρά αργυρή, κυρά χρυσή, κυρά μαλαματένια. Α' (Δημ.-Πολ.)/²1934. [Πολίτης, αρ. 160].
- Λάλησε, κούκε, λάλησε· λάλα, καϋμένο απδόني. Α' ελλ. (Παρασκ.)/1903. [Μπάρτας, σ. 132].
- Λάμπει ο ήλιος στα βουνά, λάμπει και στα λαγκάδια (Των Κολοκοτρωναίων). Β' ελλ. (Παπαντ.)/²1924. [Πελοποννησιακά, Β' (1957), σ. 413 (Κ. Ρωμαίος)].

- πρβλ. Γ. Ιωάννου, *Δημ. τραγούδια*, σ. 135, αρ. 82Α].
- Λάμπουν τα χιόνια 'ς τα βουνά κι ο ήλιος 'ς τα λαγκάδια (Των Κολοκοτρωναίων). Γ' ελλ. (Σπερ.)/1921, Β' (Κοντ.)/³1935, Γ'/1939, Γ'/1947, Α'/1956, Β'/1957, Α'/⁴1964, Β'/⁴1965, Α'/¹⁷1976, Β'/¹⁴1975, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Πολίτης, αρ. 64].
- Λάφι μου χρυσοκέρατον, είντα 'χεις και δακρύξεις; (Άσμα ελαφιού). ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Σακελλαρίου, τ. Β', 63-64].
- Λεβέντης ερροβόλαγε από τα κορφοβούνια (Του λεβέντη και του Χάρου). Α' (Μπέρτ.)/³1920, Α' (Σαρή)/1923, Γ' ελλ. (Κοντ.)/²1928, Γ' (Σαρή)/⁵1930, Δ' (Αντων.-Φιλ.)/1930, Ε' (Παρορ.-Αργ.)/1930, Α' (Οικ.)/⁶1936, Γ' (Σαρή)/⁴1936, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 214].
- Λεβέντης ερροβόλαγε ψηλά 'πό κορφοβούνια (Του λεβέντη και του Χάρου). Β' (Παντ.-Κυπ.)/1909. [Ζαμπέλιος, σ. 732-3, αρ. 20· Passow, σ. 306-7, αρ. 431].
- Λιανοτράγουδα (τα ά, σ', ζ και η'). Β' (Οικ.)/1931. [Πολίτης, αρ. 233].
- Μαλαγματένιος αργαλειός κι ελεφαντένιον κτένι (Ο γυρισμός του ξενιτεμένου). Γ'/³1979, Α'/2003. [Ιωάννου, *Παραλογές*, σ. 80, αρ. 4Β].
- Μαλάμος εροβόλαγε να πάη να προσκυνήση. ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Αραβαντινός, σ. 26, αρ. 30].
- Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη (Του νεκρού αδερφού). Β' (Σπερ.)/1917, Β' (Κοντ.)/1925, Β' (Σαρή)/1925, Ε' (Παρορ.-Αργ.)/1930, Β' (Μπαντ.-Έλ.)/1931, Β' (Οικ.)/1931, Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Δ' (Κοντ.)/⁴1936, Γ' (Σαρή)/⁴1936, ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937, ΣΤ'/1940, ΣΤ'/1947, Δ' εμπ. (Χάρ.)/1950, Δ'/1957, ΣΤ'/1956, ΣΤ'/²1962, Δ'/⁷1969, ΣΤ'/⁹1971, Α'Λ/¹⁶1978, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Πολίτης, αρ. 92].
- Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη, (Του νεκρού αδερφού). Β'Λ. (Ευρ. Λογ. Παράρτημα)/1998. [Ιωάννου, *Παραλογές*, σ. 36-38, αρ. 1Α].
- Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη, /πραματευτής την γύρευε, πραματευτής την θέλει (Του νεκρού αδερφού / Η Αρετώ). Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927. [Ν. Γ. Πολίτης, «Το δημοτικόν άσμα περί του νεκρού αδελφού», *Δελτίον Ιστορ. και Εθνολ. Εταιρείας*, 2 (1885), σ. 229-231].
- Μάνα, πολλά μαλλώνεις με κι εγώ μισέψει θέλω. Γ'/¹³1975 και ¹⁶1978, Β'/²1978, Β'/³2003. [Jeannarakis, σ. 163].
- Μάννα, μ' εκαταράστηκες, βαριά κατάρα μου είπες. ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Πολίτης, αρ. 26 και 25 μαζί].

- Μανούλα μου γλυκιά, γλυκότερη απ' το μέλι (Τα ξένα μοιρολόγια). Γ'/¹⁵1977. [Ιωάννου, *Τα δημοτικά μας τραγούδια*, σ. 347, αρ. 238].
- Μάρω, μην κουρνιαχτίζεσαι και μη σε φένη ο ήλιος (Η θερίστρα Μάρω). Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Αραβαντινός, σ. 141, αρ. 202].
- Μας ήρθ' η άνοιξη πικρή, το καλοκαίρι μαύρο (Γεωργάκης και Φαρμάκης). Γ' ελλ. (Μπέρετ.)/1913 και ⁴1920. [Ζαμπέλιος, σ. 658-659, αρ. 76· Passow, σ. 168-169, αρ. 227].
- Μαύρο καράβι αρμένιζε 'ς τα μέρη της Κασσάντρας (Του Γιάννη του Σταθά). Α' (Ζερβού)/²1921, Α' (Σαρή)/1923, Γ' (Σαρή)/⁵1930, Ε'/1950, ΣΤ'/1950. [Πολίτης, αρ. 67].
- Μαύρο πουλάκι κάεται στις Κάσος τ' ακρούνη (Η άλωσις της Κάσου). ΣΤ-Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Μαυρίς - Παπαδόπουλος, σ. 3, αρ. 1].
- Μαύρο πουλάκι, πόρχεσαι από τ' αντίκρυ μέρη (Το μοιρολόγι της Πάργας). Γ' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Α' ελλ. (Μπέρετ.)/1927, Γ' (Οικ.)/1933, ΣΤ'/1940, ΣΤ'/1947, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Ζαμπέλιος, σ. 641, αρ. 54 και Πολίτης, αρ. 9Α].
- Με γέλασ' ο αυγερινός, μ' εγέλασεν η πούλια (Τα Τσαπόπουλα). ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Αραβαντινός, σ. 98, αρ. 113].
- Με γέλασεν η χαραυγή, τ' άστρι και το φεγγάρι (Των Κολοκοτρωναίων). Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Γ'/1956, Γ'/³1964, Γ'/¹⁶1978. [Πολίτης, αρ. 60].
- Με γέλασεν η χαραυγή, τ' άστρι και το φεγγάρι (Ο Γιώτης). Β' (Βουτ.)/²1938. [Χασιώτης, σ. 108-109, αρ. 29].
- Με γέλασεν η χαραυγή, τ' άστρι και το φεγγάρι (Ο θρήνος της κλεφτουριάς). Α' ελλ. (Πολέμ.)/1919. [Θέρος, σ. 59].
- Με τι ψυχή, με τι καρδιά θε νάμπω εγώ στον Άδη; (Η μήτηρ αποθαμένη). Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930. [Passow, σ. 260, αρ. 360].
- Μεσ' τ' άι-Γιωργιού τους πλάτανους γένονταν πανηγύρι (Ο Τσαμαδός και ο υιός του). Ε' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Αραβαντινός, σ. 277, αρ. 460].
- Μεσ' στου Βαρδαριού τον κάμπο, εις την άκρα, στο γεφύρι. Γ' ελλ. (Σαρή)/1923. [Θέρος, σ. 64].
- Μην τα πετάς τα λόγια σου σαν τ' άχερο 'ς τ' αλώνι. Β' (Οικ.)/1931. [Πολίτης, αρ. 233στ'].
- Μια αυγούλα και μια Κυριακή και μια λαμπρήν ημέρα (Η κόρη από το Κόσοβο -μετφρ. από τα σερβικά). Ε' (Παρορ.-Αργ.)/1930.

- Μπραήμ πασάς συντάζεται σαράντα οχτώ χιλιάδες (Μισολόγγι). ΣΤ'/1950. [Passow, σ. 191-192, αρ. 257].
- Μωρ', κυρά, / πείνας' άντρας σου (Η κυρά Μαριόρα). Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Δ' (Κοντ.)/⁴1936. [Γ. Μ. Βιζυηνός, «Ανά τον Ελικώνα. Βαλλίσματα», *Εστία Εικονογραφημένη*, Α' (1894) και με μικρές διαφορές στα: Π. Γνευτός, σ. 47-48· Passow, σ. 435, αρ. 579Α· Dan. Sanders, *Das Volksleden der Neugriechischen (=Η λαϊκή ζωή των Νεοελλήνων)*, Μανχάιμ 1844, σ. 72-74, αρ. 28].
- Να 'μουν μια πετροπέρδικα στα πλάγια του Πετρίλου. Α' ελλ. (Παρασκ.)/1903. [Passow, σ. 10-11, αρ. 10].
- Να 'μουν πουλί να πέταγα, να πήγαινα τ' αφήλου (Μεσολόγγι). ΣΤ'/1956, ΣΤ'/⁹1971. [Passow, σ. 193, αρ. 259].
- Να 'μουν το Μάν πιστικός, τον Αύγουστο δραγάτης. Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930, Γ' εμπ. (Λουλ.)/²1936, Ε'/1940, Ε'-ΣΤ' εμπ. (Χάρ.)/1950. [Πολίτης, αρ. 21].
- Να μου το πάρης, ύπνε μου, τρεις βίγλες θα του βάλω. Α' ελλ. (Σαρή)/1928, Δ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930, Γ' (Κοντ.)/⁴1932, Ε'/1940, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Α'/¹⁷1976, Β'Λ/¹⁷1979, Α'/1977, Α'/2003. [Passow, σ. 213, αρ. 284 και Πολίτης, αρ. 149].
- Να χάλαγ' η Παραμυθιά, να γίνονταν λιβάδια. Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Αραβαντινός, σ. 140-141, αρ. 201].
- Ξενιτεμένο μου πουλί και παραπονεμένο (Ο ξένος). Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930, Γ' (Κοντ.)/⁴1932, Ε'/1940, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Passow, σ. 246, αρ. 335 και Πολίτης, αρ. 168].
- Ο Γιάννος με τη μάνα του και με την αδελφή του (Ο γυρισμός του Γιάννου). Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Δελέκος, *Επιδόρπιον*, τ. Α', σ. 184].
- Ο Διγενής ψυχομαχεί κι η γη τότε τρομάσσει. Α' (Ζερβού)/²1921, Β' (Κοντ.)/1925, Β' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Γ' (Πασαγ.)/1930, Ε' (Σαρή)/²1931, Γ' (Οικ.)/1933, Δ' (Κοντ.)/³1935, Δ'/1940, Δ'/1950, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979, Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Πολίτης, αρ. 78Α].
- Ο Διγενής ψυχομαχεί μες μολυβένιον πύρκον. Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [*Κυπριακά Χρονικά* 1 (1923), σ. 156-159].
- Ο Ζήτρος κάνει τη χαρά, χαρά για τον υγιό του (Του Ζήτρου ή του Λάππα). Α' ελλ. (Παρασκ.)/1903. [Passow, σ. 16, αρ. 16α].
- Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος διατάζει. Α' ελλ. (Παρασκ.)/1903. [Fauriel, σ. 102-

- 103· Ζαμπέλιος, σ. 607, αρ. 13· Passow, σ. 85, αρ. 105].
- Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος παραγγέλνει. Γ' ελλ./1896, Β' (Κοντ.)/1925, Γ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930, Β' (Κοντ.)/³1935, Δ' (Κοντ.)/³1935, Β' (Βουτ.)/²1938, ΣΤ'/1940, ΣΤ'/1947, Ε'-ΣΤ' εμπτ. (Χάρ.)/1950, Β'/1977, Β'/³2003. [Πολίτης, αρ. 43].
- Ο ήλιος επαντρεύτηκε και πήρε το φεγγάρι. Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Ζωγράφειος Αγών 1 (1891), σ. 168, αρ. 316· προβλ. Ακαδημία Αθηνών, τ. Α', σ. 346, αρ. ΙΒ'].
- Ο κόσμος είν' ένα δεντρί κ' εμείς τ' οπωρικό του (Λιανοστράγουδο). Β' (Οικ.)/1931. [Πολίτης, αρ. 233α].
- Ο κυρ-Βοριάς παράγγειλε νούλω των караβιώνε (Του κυρ-Βοριά ή Ο κυρ-Βοριάς κι ο κυρ-Αντριάς). Α' (Ζερβού)/²1921, Α' ελλ. (Σαρή)/1922, Β' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Δ' (Αντων.-Φιλ.)/1930, Β' (Οικ.)/1931, Α' (Αθαν.-Ουρ.-Κότ.)/²1932, Β'/⁶1936, Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Πολίτης, αρ. 88].
- Ο Κωνσταντής, οι άρχοντες κι ο βασιλιάς αντάμα (Του Κολυμπητή). Α' (Ζερβού)/²1921, Γ' (Οικ.)/1933, ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Πολίτης, αρ. 90Α].
- Ο Κωσταντίνος ο μικρός κι ο Αλέξης ο αντρειωμένος (Του μικρού Βλαχόπουλου). Β' (Κοντ.)/1925, Β' ελλ. (Σαρή)/⁷1926, Α' (Σαρή)/1930, Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Ε' (Σαρή)/²1931, Γ' (Οικ.)/1933, Δ' (Κοντ.)/³1935, Β'/1977, Β'/³2003. [Πολίτης, αρ. 70].
- Ο Κωνσταντίνος ο μικρός, ο μικρο-Κωνσταντίνος (Του Πορφύρη). Ε' (Σαρή)/²1931. [Μιχαηλίδης Νουάρος, σ. 49-50, αρ. 7α].
- Ο Μάνς και το Χινόπωρο αντάμα τρων και πίνουν. Β' (Μπαντ.-Έλ.)/1931. [Αραβαντινός, σ. 295, αρ. 490].
- Ο Μαυροδήμος [αντί Σκυλοδήμος] έτρωγε στα έλατ' από κάτω. Α' ελλ./1896. [Fauriel, σ. 131 (Διασκευή)]. Βλ. Ο Σκυλοδήμος.
- Ο μέρμηγκας μου πάντηξε στο ιπλοστενορούμι. Ε' (Σαρή)/²1931, Γ' εμπτ. (Χάρ.)/1951. [Μιχαηλίδης Νουάρος, σ. 177, αρ. 35].
- Ο ναύκληρος ψυχομαχά στου караβιού την πλώρη. Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Β' (Μπαντ.-Έλ.)/1931, Γ' (Κοντ.)/⁴1932. [ΚΕΕΛ, χφ. 189, σ. 200, αρ. 23 (Μ. Φιλίντας, Κύζηκος)].
- Ο ναύτης ο βαριόμοιρος, ο κακοπαθημένος. Β' ελλ. (Πολέμ.)/1919, Α' (Οικ.)/⁶1936. [Μανούσος, σ. 70].

- Ο νπος εις την Ανατολήν στην Δύσιν προξενιέται (Κυπριακή παραλλαγή). ΣΤ' (Ταμπ.)/1930. [Σακελλαρίου, τ. Α', σ. 721-722].
- Ο Νότης ετραγούδαγε στου Μάρκου το κιβούρι. Γ' ελλ. (Κοντ.)²1928, ΣΤ'/1950. [Αραβαντινός, σ. 16, αρ. 16].
- Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος, τα δυο βουνά, μαλώνουν. Α' ελλ. (Παρασκ.)/1903, Α' ελλ. (Πολέμη)/1919 [Fauriel, σ. 96-97· Passow, αρ. 131].
- Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος, τα δυο βουνά, μαλώνουν Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' ελλ. (Σπερ.)⁴1924, Α' (Σαρή)/1930, Β' (Σαρή)⁷1930, Β' (Κοντ.)³1935, Γ' εμπ. (Λουλ.)²1936, Β' (Βουτ.)²1938, Δ'/1940, Β'/1957, Β'⁴1965, Β'¹⁴1975. [Πολίτης, αρ. 23].
- Ο πλούσιος έχει τα φλωριά, έχει ο φτωχός τα γλέντια. Α' (Ζερβού)²1921, Α' ελλ. (Κοντ.)/1925, Ε'/1940. [Πολίτης, αρ. 20].
- Ο Σκυλοδήμος έτρωγε στα έλατ' αποκάτω. Γ' ελλ./1896, Α' ελλ. (Παρασκ.)/1903, Α' ελλ. (Σαρή)/1922, Α' (Οικ.)⁶1936. [Fauriel, σ. 131· Μανούσος, σ. 158-159· Ζαμπέλιος, σ. 670, αρ. 91 και Passow, σ. 86-87, αρ. 107].
- Ο ύπνος το παρακαλεί κι εκείνο δεν κοιμάται. Α'¹⁷1976. [Πετρόπουλος, Β', σ. 143, αρ. 2].
- Ο Χάρος μαύρα φόρησεν, μαύρα καβαλιτσεύκει (Το τραούιν του Διενή). Ε' (Παρορ.-Αργ.)/1930, Ε' (Σαρή)²1931. [Πολίτης, 4 (Επίμετρον Β')].
- Ο Χάρος μαύραν έβαλε, μαύρα κοντάρια πιάνει (Ρόδου). Α' ελλ. (Σαρή)/1928. [Δεν προσδιορίστηκε η πηγή].
- Ο Χάρος 'μαυροφόρεσε, μαύρα καβαλλικεύει. ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Πολίτης, «Ακριτικά άσματα ...», σ. 212-214, αρ. 2].
- Οι Βλάχοι τρων και πίνουνε και λιανοτραγουδάνε. Α' (Βουτ.)⁴1937. [Λελέκος, *Επιδόρπιον*, τ. Α', σ. 184].
- Οι κλέφτες επροσκύνησαν και γίνηκαν ραγιάδες (Των κλεφτών). Α' (Ζερβού)²1921. Γ' (Πασαγ.)/1930. [Πολίτης, αρ. 61B].
- Οι Τούρκ' όνταν εκούρσευαν τημ Πόλ', τηρ Ρωμανίαν. Α' Δ/²2002. [Πολίτης, αρ. 6 (Επίμετρον)].
- 'Όλα τα δέντρα το πρωί δροσιά είναι γεμισμένα. Γ'¹⁶1978, Β'²1978, Β'³2003. [Παπανικολάου, σ. 261, αρ. 245].
- 'Όλαις οι καπετάνισσαις από το Κακοςούλι (Της Λένως του Μπότσαρη). Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)⁷1930, Δ'/1956, ΣΤ'/1956. [Πολίτης, αρ. 7].
- 'Όλες οι καπετάνισσες κι οι καπετανοπούλες (Της Λένως Μπότσαρη).

- Α'/³1979, Α'/2003. [Παρνασσός, τ. ΙΒ', σ. 380· Πετρόπουλος, Α', σ. 192, αρ. 24].
- Όλες οι καπετάνισσες κι όλες οι μαυρομμάτες (Της Λένως Μπότσαρη). Ε'/1950. [Χασιώτης, σ. 102, αρ. 19].
- Όποιος αγαπάει τα ρόδα πρέπει να 'χη υπομονή (Λιανοτράγουδο). Β' (Οικ.)/1931. [Πολίτης, αρ. 233η'].
- Όσα κάστρα κι αν είδα και περπάτησα (Του κάστρου της Ωριάς). Α' (Μπέρτ.)/³1920, Α' (Ζερβού)/²1921, Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' ελλ. (Κοντ.)/1925, Β' (Σαρή)/⁷1930, Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Ε' (Σαρή)/²1931, Γ' (Οικ.)/1933, ΣΤ'/1940, ΣΤ'/1947, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 73].
- Ούλους τους καιρούς κι ούλους τους χρόνους. Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Δ' (Κοντ.)⁴1936. [Δεν προσδιορίστηκε η πηγή].
- Παιδάκι μου, στην κούνια σου τρία δέντρα θα φυτέψω. Α' ελλ. (Σαρή)/1928. [Γνευτός, σ. 67].
- Παιδιά, Μοραϊτόπουλα και σεις Ρουμελιωτάκια. Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Γ' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Γ' ελλ. (Κοντ.)/1925, Β' (Σαρή)/⁷1930, Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Β' (Κοντ.)/³1935. [Πολίτης, αρ. 42].
- Παιδιά, σαν θέτε λεβεντιά και κλέφταις να γενήτε. Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930, Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Γ'/1939, Γ'/1947. [Πολίτης, αρ. 32].
- Παράγγειλέ μου, μάτια μου, το πότε θέλεις να 'ρθης. Β' ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/1930. [Πολίτης, αρ. 184].
- Παρακαλώ σε, Κύριε μου, και προσκυνώ σε, Θε μου / του ξένου δος του ξενιτιά κι αρρώστια μη του δίνεις (Ο ξένος). Β' (Βουτ.)/²1938. [Ζαμπέλιος, σ. 726, αρ. 13· Passow, σ. 249, αρ. 341].
- Παρακαλώ σε, Κύριε μου, και προσκυνώ σε, Θε μου, / αρρώστειαν εις την ξενιτιάν του ξένου μην του δίνεις. Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Αραβαντινός, σ. 207, αρ. 344].
- Παρακαλώ σε, μάννα μου, μια χάρη να μου κάμης (Το δείπνο του Χάρου). Α' (Κοντ.)/1923, Γ' (Κοντ.)/⁴1932. [Πολίτης, αρ. 220].
- Παρακαλώ σε, Παναγιά, και διπλοπροσκυνώ σε (Η Κόλασις). ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Αραβαντινός, σ. 129, αρ. 160].
- Πήραν τα κάστρα, πήραν τα, πήραν και τα ντερβένια (Του Κιαμίλμπεη). Γ' ελλ. (Σπερ.)/1921, Β'/¹⁴1975. [Πολίτης, αρ. 13].

- Πήραν την Πόλη, πήραν την, πήραν τη Σαλονίκη. Β' (Σπερ.)/1917, Β' ελλ. (Μπέρτ.)/⁵1922, Ε'/1950. [Fauriel, σ. 309].
- Ποια μάνα έχει δυο παιδιά στον πόλεμο σταλμένα; Β' ΤΕΕ/³2002. [ΚΕΕΛ, Ύλη Ν. Πολίτου, αρ. 871· Saunier, σ. 78].
- Ποιος έχει πέτρινη καρδιά, θέλω να μη ραΐσω. Β' (Οικ.)/1931, Α' (Δημητρ.-Πολυμ.)/²1934, Ε' 1956, ΣΤ'/1956, ΣΤ'/²1963, ΣΤ'/⁹1971, Β' Λ/¹⁷1979, Γ' Λ/¹⁹1981. [Πολίτης, αρ. 219].
- Ποιος ήταν κείνος πόβανε φωτιά 'ς το περιβόλι; Β' (Σαρή)/1925, Β' (Οικ.)/1931, Δ' (Σαρή)/²1932 και ⁵1937. [Πολίτης, αρ. 188].
- Ποιος θε ν' ακούση κλάματα και μαύρα μοιρολόγια; (Θρήνος μπτρικός). Δ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930. [Fauriel, σ. 257].
- Ποιος θέλ' ν' ακούση κλάματα, γυναίκεια μοιρολόγια ή Θέλτε ν' ακούστε κλάματα, δάκρυα και μοιρολόγια; (Η έξοδος του Μεσολογγίου). Δ'/1940, ΣΤ'/1950. [Passow, σ. 192, αρ. 258].
- Πολλά τουφέκια αντιβογούν, μιλιόνια καριοφίλια (Του Χρόνη). Γ' (Πασαγ.)/1930. [Πολίτης, αρ. 56].
- Πολύ σκοτίδιασ' ο ουρανός, πάλι να βρέξη θέλει (Των Κολοκοτρωναίων). Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927. [*Πελοπόννησος - Ο γέρον Κολοκοτρώνης*, τ. Β', σ. 109, αρ. 1· πρβλ. Ακαδ. Αθηνών, σ. 235-236, αρ. 3].
- Πού 'πας, γαϊτάνι, να σαπίς, 'γκόλφι μου, ν' αραχνιάσς; (Μοιρολόι εις νήπια). Ε' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Παπαζαφειρόπουλος, σ. 205, αρ. ΛΗ'].
- Πού πας, περιστεράκι μου, να φτειάσς τη φωλιά σου; Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930. [Πολίτης, αρ. 203].
- Πού πάεις, πού πας, αμαρτωλέ, πού πας, κριματισμένε; (Ο αμαρτωλός). Β' (Σπερ.)/ 1917, Ε' (Παρορ.-Αργ.)/1930. [Πολίτης, αρ. 231].
- Πουλάτζι έμα έχα τθο κοιδί τζαι μερουτέ νι έμα έχα). ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Πολίτης, αρ. 8 (Επίμετρον Β')].
- Πώς λάμπει ο ήλιος 'ς τα βουνά, 'ς τους κάμπους το φεγγάρι; (Της Λιάκαινας). Ε'/1940. [Πολίτης, αρ. 59].
- Σ' αφίνω γεια, μανούλα μου, σ' αφίνω γεια, πατέρα. Α' ελλ. (Σπερ.)/1921, Β' ελλ. (Κοντ.)/1925, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Β' (Μπαντ.-Έλ.)/1931, Β' (Κοντ.)/³1935, Α' (Οικ.)/⁶1936, Β'/1938 και 1939, Α'/1950. [Πολίτης, αρ. 166].
- Σαν δένδρον ερραγίστηκε, σαν κυπαρίσσι πέφτει (Του Γυφτάκη). Α' ελλ. (Παρασκ.)/ 1903. [Fauriel, σ. 91-92, στ. 9 κ.ε.].

Σαράντα δυο αρχοντόπουλα μια κόρην αγαπούσαν). Β' (Σαρή)/1925, Δ' (Σαρή)/²1932, Γ' (Οικ.)/1933, Α' (Δημητρ.-Πολυμ.)/²1934. [Πολίτης, αρ. 79].

Σαράντα παλληκάρια από τη Λεβαδειά. Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, ΣΤ'/1950. [Πολίτης, αρ. 22].

Σαράντα πέντε μάστορες κι εξήντα μαθητάδες (Της Άρτας το γιοφύρι). Β' (Σπερ.)/1917, Α' (Πολέμη)/1919, Α' (Μπέρτ.)/³1920, Β' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Β' ελλ. (Σαρή)/⁷1926, Β' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Α' (Σαρή)/1930, Α' (Αθαν.-Ουρ.-Κότ.)/²1932, Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Α' (Οικ.)/⁶1936, Δ' (Κοντ.)/⁴1936, Γ' (Σαρή)/⁴1936, ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937, ΣΤ'/1950, Α'/1956, Ε'/1956, Α'/⁴1964, Α'/¹⁷1976, Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Πολίτης, αρ. 89].

Σηκώνομαι τη χαραυγή, γιατί ύπνο δεν ευρίσκω. Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970. [Πολίτης, αρ. 168(B)].

Σημαίνει ο Θιός, σημαίνει η γη, σημαίνουν τα 'πουράνια (Της Αγια-Σοφιάς). Β' ελλ./1896, Α' ελλ. (Κακλ.)/1912 και 1917, Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930, Γ' εμπ. (Λουλ.)/²1936. [Ζαμπέλιος, σ. 599, αρ. 1].

Σημαίνει ο Θιός, σημαίνει η γησ, σημαίνουν τα επουράνια (Της Αγια-Σοφιάς). Α' ελλ. (Πολέμη)/1919, Β' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Γ' ελλ. (Κοντ.)/1925, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, ΣΤ' (Ταμπ.)/1930, Ε' (Σαρή)/²1931, Β' (Κοντ.)/³1935, Δ'/1940, Ε'/1940, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β' Δ'/¹⁷1979, Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Πολίτης, αρ. 2].

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα (Το μοιρολόγι της Παναγιάς). Α' (Αθαν.-Ουρ.-Κότ.)/²1932, Δ'/1940, Β'/1957, Β'/⁴1965, Β'/¹⁴1975, Β'/²1978, Β'/³2003. [Διασκευή Ευδοκίας Αθανασούλα (†1929) από διάφορες παραλλαγές].

Σήμερα, Δήμο μ', Πασκαλιά, σήμερα πανηγύρι. Α'/³1979, Α'/2003. [Αλ. Πολίτης, σ. 33, αρ. 15].

Στ' Αν Γεωργιού τον πλάτανο γένεται πανηγύρι (Το πάλεμα του Τσαμαδού). Ε' (Παρορ.-Αργ.)/1930. [Passow, σ. 370-371, αρ. 390· βλ. και Ζαμπέλιος, σ. 701, αρ. 136].

Στο παρεθύρι κάθεται η πεθερά κ' η νύφη. Α' (Δημητρ.-Πολυμ.)/²1934. [Πολίτης, αρ. 104].

Στου Κάτω Κόσμου το Πλατύ, 'ς τ' άλλου κόσμου το Φόρο (Ο Χάρος κι η ξανθή κόρη). ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Μανωλακάκης, σ. 268-269, αρ. 95· Μιχαλίδης - Νουάρος, σ. 188, αρ. 53].

Στου πικραμένου την αυλή ήλιος δεν ανατέλλει. Γ' ελλ. (Κοντ.)/²1928. [Πολίτης, αρ. 174].

- Τ' απδόνια της Ανατολής και τα πουλιά της Δύσης (Το κρούσος της Αντριά-
νούπολης). Ε' (Σαρή)/²1931, Ε'/1940, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Πολίτης, αρ.1].
- Τ' ακούσατε τι γίνηκε 'ς τα Γιάννενα, τη λίμνη; (Της κυρα-Φροσύνης). Γ'
(Πασαγ.)/ 1930. [Πολίτης,αρ.6].
- Τ' αντρειωμένου τ' άρματα δεν πρέπει να πουλιώνται. Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970,
Β'Λ/¹⁷1979. [Ζαμπέλιος, σ. 603, αρ. 7 και Πολίτης, αρ. 41].
- Τα λόγια σου, πριν να τα πης, μέτρα τα ένα ένα (Λιανοτράγουδο). Β' (Οικ.)/
1931. [Πολίτης, αρ. 233ζ'].
- Τα παλληκάρια του Μοριά κι οι έμορφαις της Πάτρας. Ε'/1940, Ε'/1956,
Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 4].
- Τα τέσσερα, τα πέντε, τα εννιά 'δέρφια. ΣΤ' (Βουτ.)/1930. [Δεν προσδιορίστηκε
η πηγή. Πιθανή διασκευή του από διάφορες παραλλαγές. Πλησιέστερη η
παραλλαγή του ΚΕΕΛ, αρ. 1412, σ. 31 (Αν. Διαμάντης, Δυτ. Μακεδονία)·
βλ. και παραλλαγή Αραβαντινού, σ. 6, αρ. 4].
- Τέσσερις τοίχοι του σπιτιού, αφήνω καληνύχτα (Αποχαιρετισμός). Α' ελλ.
(Σαρή)/1928. [Θέρος, σ. 76-77].
- Τημ Πόλημ όνταν ώριζεν ο Έλλεν Κωσταντίνον (Το πάρσιμο της Πόλης). Ε'
(Σαρή)/²1931. [Πολίτης, 5Β' (Επίμετρον Β')].
- Την ξενιτειά, την αρφανά, την πίκρα, την αγάπη. Α' (Δημητρ.-Πολυμ.)/²1934,
Ε'/1940, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 167].
- Την Πόλην όντες ώριζεν ο Έλλεν Κωσταντίνον (Το πάρσιμο της Πόλης). Ε'
(Παρορ.-Αργ.)/1930. ΣΤ' (Ταμπ.)/1930, Ε' (Σαρή)/²1931. [Πολίτης, 5Α'
(Επίμετρον Β')].
- Της νύχτας οι αρματολοί και της αυγής οι κλέφταις. Β' ελλ. (Κοντ.)/1925, Β'
(Κοντ.)/³1935, Γ' (Οικ.)/³1936, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979, Α'Λ/⁶1986,
Α'Λ/²2002. [Πολίτης, αρ. 29].
- Της Ρούμελης οι μπέπδες και του Μωριά οι αγάδες [ή «λεβέντες»] (Του
Δράμαλη). Γ' ελλ. (Μπέρτ.)/1913 και ⁴1920, Α' ελλ. Μπέρτ.)/1927. [Στ.
Κυριακίδη, *Αι γυναίκες εις την Λαογραφίαν*, σ. 71· πρβλ. Πετρόπουλος,
τ. Α', σ. 168, αρ.28. Βλ. επίσης Π. Παπαζαφειρόπουλου, *Περισυναγωγή*, σ.
148-149].
- Τι είν' το κακό που γίνεται τούτο το καλοκαίρι; (Του Ζαχαριά). Α' ελλ.
(Παρασκ.)/ 1903. [Μανούσος, σ. 82-83· Passow, σ. 18-19, αρ. 18].
- Τι έχουν της Ζίχνας τα βουνά και στέκουν μαραμμένα; (Του Νικοτσάρα). Γ'
(Πασαγ.)/1930, Α'/1956, Α'/⁴1964, Α'/¹⁷1976. [Πολίτης, αρ. 66Β].

- Τι θέλεις, μαύρη, 'ς το χορό, κι άσκημη 'ς το τραγούδι; (Του Κολυμπητή). ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Πολίτης, αρ. 90B].
- Τι να 'ναι ο αχός που γίνεται κ' η παραχή η μεγάλη; (Του Μπουκουβάλα). Γ' ελλ. (Κακλ.)/1909. [Passow, σ. 6, αρ. 3].
- Τι να 'ναι ο αχός που γίνεται κ' η παραχή η μεγάλη; (Του Μπουκουβάλα). Α' ελλ. (Μπέρετ.)/1914 και ⁵1921, Α' (Παπααντ.-Τρουλ.)/1931. [Passow, σ. 7, αρ. 5].
- Τι να 'ναι ο αχός που γίνεται κ' η παραχή η μεγάλη; (Του Μπουκουβάλα). Α' (Ζερβού)/²1921, Γ' (Πασαγ.)/1930. [Πολίτης, αρ.50].
- Τι 'ναι τούτα τα κλάματα κι αυτά τα μοιρολόγια; (Επί τω θανάτω του Μάρκου Μπότσαρη). Α' (Παντ.-Κυπ.)/1909. [Ζαμπέλιος, σ. 644, αρ. 57· Passow, σ. 186, αρ. 250].
- Το νιο που συνεβγαίνουμε τι έχουμε να του πούμε; Β' (Σπερ.)/1917, Δ' (Αντων.-Φιλίπ.)/1930. [Πολίτης, αρ. 197].
- Το τι 'ναι ο αχός που γίνεται κι η παραχή η μεγάλη; (Του Μπουκουβάλα). Β'/²1978, Β'/³2003. [Αλ. Πολίτης, σ. 6, αρ. 2].
- Τον αντρειωμένο μνη τον κλαις, όντεν κι αν αστοχήση. Β'/¹⁴1975. [Πετρόπουλος, Β', σ. 188, αρ. 14].
- Του Καλομοίρη ο καλογιός τη νύχτα εγεννήθη (Του Αρμούρη). Δ'/1950. [Μανωλακάκης, σ. 249-250, αρ. 57· Μιχαηλίδης-Νουάρος, σ. 57, αρ. 11(β)].
- Του Κίτσου η μάνα κάθονταν 'ς την άκρη 'ς το ποτάμι. Γ' ελλ. (Κακλ.)/1909, Α' ελλ. (Σαρή)/1928, Δ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930, Γ' εμπ. (Λουλ.)/²1936. [Ζαμπέλιος, σ. 654, αρ. 70· Πολίτης, αρ. 47].
- Τούτο το καλοκαίρι και την άνοιξη. Α' (Ζερβού)/²1921. [Πολίτης, αρ. 61Α].
- Τρεις αντρειωμένοι εβούλονταν να βγουν από τον Άδη (Η λυγερή στον Άδη) Γ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930, Γ'/¹⁶1978, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Πολίτης, αρ. 222, στ. 4 κ.ε. Βλ. τραγούδι: Καλά το 'χουνε τα βουνά...].
- Τρεις περδικούλες κάθονταν στο κάστρο της Αθήνας (Καραϊσκάκης). Γ' (Πασαγ.)/ 1930. [Ζαμπέλιος, σ. 645, αρ. 58· Passow, σ. 197-198, αρ. 267].
- Τρία καράβια αρμενίζαν στις πόλεις τα μπουγάζια, / το 'ν' αρμενίζει με νοτιά, τ' άλλο με τρεμουντάνα. Ε' (Βουτ.-Έλ.)/1930, Α' (Βουτ.)/⁴1937. [Αραβα-ντινός, σ. 284, αρ. 470].
- Τρία καράβια ξέβγαιναν μέσα από την Πόλη. Α2 ΤΕΕ/³2001. [;Ανέκδοτο].
- Τρία μεγάλα σύγνεφα 'ς το Καρπενήσι πάνε (Του Λιβίνη). Α' ελλ. (Παρασκ.)/ 1903 [από στ. 4 κ.ε. (Σε σένα, Μίτρο μου γαμπρέ, Σταθούλα ψυχογιέ μου)],

- Γ' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Β' (Σαρή)/1925, Δ' (Σαρή)/²1932. [Κ. Σάθας, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα*, σ. 341· Πολίτης, αρ. 48, στ. 4 κ.ε.].
- Τρία μπαϊράκια φαίνονται 'ποκάτω από το Σούλι (Σουλιώτικο). Γ' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Ε'/1950, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'Λ/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 5].
- Τρία πουλάκια κάθονται μεσ' 'ς το Γερακοβούνι (Του Λιάκου). Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Ε'/1940. [Πολίτης, αρ. 58].
- Τρία πουλάκια κάθονται 'ς τη ράχη 'ς το λημέρι (Χρῆστος Μηλιόνης). Α' Ελλ. (Παρασκ.)/1903, Β' (Κακλ.)/1910 και 1917, Α' ελλ. (Πολέμν)/1919, Β' (Σαρή)/1925, Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Δ' (Σαρή)/²1932, Δ'/1950. [Fauriel, σ. 88· Πολίτης, αρ. 49].
- Τρία πουλάκια κάθονταν ψηλά στη Χαλκουμάτα (Του Διάκου). Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930, Γ' (Οικ.)/1933, ΣΤ'/1940, ΣΤ'/1947. [Πολίτης, αρ. 11].
- Τρία πουλάκια κάθονται στου Διάκου το ταμπούρι (Του Διάκου). Γ' ελλ. (Κακλ.)/1909, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1914 και ⁵1921, Β' ελλ. (Σπερ.)/⁴1924. [Passow, σ. 173-175, αρ. 234].
- Τρία πουλιά απ' την Πρέβεζα διαβήκανε 'ς την Πάργα (Της Πάργας). Β' (Σπερ.)/1917, Β' ελλ. (Μπέρτ.)/⁵1922, Γ' ελλ. (Παπαντ.)/²1924, Γ' ελλ. (Κοντ.)/1925, Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Γ' (Οικ.)/1933, Β' (Κοντ.)/³1935, ΣΤ'/1940, ΣΤ'/1947, Α'/1956, Ε'/1956, Α'/⁴1964, Ε'/¹⁶1970, Α'/¹⁷1976, Β'Λ/¹⁷1979, Α'Λ/⁶1986, Α'Λ/²2002. [Ζαμπέλιος, σ. 642, αρ. 55 και Πολίτης, αρ. 9B].
- Τρίτη εγεννήθη ο Διγενής και Τρίτη θα πεθάνη. Β' (Μπέρτ.)/1913 και ³1920, Β' (Σπερ.)/1917, Α' (Κοντ.)/1923, Β' ελλ. (Σαρή)/⁷1926, Α' (Σαρή)/1930, Γ' (Πασαγ.)/1930, Ε' (Παρορ.-Αργ.)/1930, Ε' (Σαρή)/²1931, Γ' (Κοντ.)/⁴1932, Γ' (Οικ.)/1933 και ³1936, Δ'/1940, Δ'/1950, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β'/1977, Β'Λ/¹⁷1979, Β'/³2003. [Πολίτης, «Ακριτικά άσματα», *Λαογραφία* 1 (1909), σ. 224-225, αρ. 10· Πολίτης, αρ. 78B].
- Τρώτε και πίνετ' άρχοντες κι εγώ να σας δηγούμαι (Του Χάρου και του νιου). Β' (Σαρή)/1925, Δ' (Σαρή)/²1932, Γ' (Σαρή)/⁴1936, Β' (Οικ.)/⁶1936. [Jeannarakis, σ. 142· Πολίτης, αρ. 215].
- Τώρα ειν' Απρίλης και χαρά, τώρα είναι καλοκαίρι. Β' (Σπερ.)/1917, Α' ελλ. (Κοντ.)/1925, Β' ελλ. (Σαρή)/⁷1926, Α' (Σαρή)/1930, Δ' (Αντων.-Φιλ.)/1930, Α' (Αθαν.-Ουρ.-Κότ.)/²1932, Α' (Βουτ.)/⁴1937, Γ'/1939, Γ'/1947. [Πολίτης, αρ. 235].

- Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη, τωρά είναι καλοκαίρι (Χωρισμός). Γ'/¹⁶1978, Β'/1977, Β'/³2003. [Πολίτης, αρ. 171].
- Τώρα, ουρανό μου, βρόντησε, τώρα, ουρανό μου, βρέξε. Γ' ελλ. (Κοντ.)/²1928, Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Πολίτης, αρ. 173].
- Ύπνε μου, κι έπαρέ μου το και πάλι φέρε μού το. ΣΤ' (Σαρή)/1930 και ⁶1937. [Μιχαηλίδης - Νουάρος, σ. 183, αρ. 45].
- Ύπνε, που παίρνεις τα μικρά, έλα, πάρε και τούτο. Α' ελλ. (Κοντ.)/1925, Β' ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/1930, Β' (Κοντ.)/³1935, Δ'/1940, Ε'/1940, Α'/1956, Ε'/1956, Α'/⁴1964, Ε'/¹⁶1970, Α'/¹⁷1976, Β' Δ'/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 148].
- Ύπνε μου, κ' έπαρέ μου το, κι άμε το 'ς τα περβόλια. Γ' γυμν. θηλ. (Παρορ.-Αργ.)/1930, Α' (Δημητρ.-Πολυμ.)/²1934. [Πολίτης, αρ. 150].
- Φίλοι, γιατί δεν τρώτε και δεν πίνετε. Α' (Βουτ.)/⁴1937, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β' Δ'/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 238].
- Φύσα, μαίστρο δροσερέ κι αέρα του πελάγου (Του Δράμαλη). Γ' ελλ. (Πολέμη)/1919, Α' (Ζερβού)/²1921, Β' ελλ. (Σπερ.)/⁴1924, Α' (Παπαντ.-Τρουλ.)/1931, Γ'/1956, Γ'/³1964, Γ'/¹⁶1978, Γ'/²1980, Γ'/³2003. [Πολίτης, αρ. 15].
- Χαρίτε νιοι, χαρίτε νiais, κ' η μέρα ολοβραδιάζει. Α' ελλ. (Μπέρτ.)/1927, Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Δ' (Κοντ.)/⁴1936. [Πολίτης, αρ. 223].
- Χαρίτε νιοι, τοis όμορφais και νiais τα παλληκάρια (Το τραγούδι του ντουινιά). Β' (Οικ.)/1931, Ε'-ΣΤ' εμπ. (Χάρ.)/1950. [Πολίτης, αρ. 224].
- Χίνα μου, άπλωσ' τα φτερά, να πλύνω του παιδιού μου. Γ' ελλ. (Κοντ.)/1925, Β' ελλ. (Σαρή)/1928, Α' (Σαρή)/1930, Δ' (Αντων.-Φιλ.)/1930, Α' (Δημητρ.-Πολυμ.)/²1934, Ε'/1950, Ε'/1956, Ε'/¹⁶1970, Β' Δ'/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 152].
- Χήρας υγιός εγεύεντο σε μαρμαρένια τάβλα (Του Κρητικού στρατιώτη ή Ογιος της χήρας). Γ' ελλ. (Σαρή)/1923, Β' (Σαρή)/⁷1930, Β' (Οικ.)/1931 και ⁶1936, Δ'/1940, Α' Δ'/⁶1986, Α' Δ'/²2002. [Jeannarakis, σ. 200-201 και Ακαδημία Αθηνών, Α', σ. 67, αρ. Ζ'(Β)].
- Χήρας υγιός λατρεύει τρία καλά άλογα. Γ' (Κοντ.)/⁵1933, Δ' (Κοντ.)/⁴1936. [Haxthausen, σ. 118-120, αρ.16· προβλ. Πετρόπουλος, τ. Α', σ. 55-56, αρ. 28Β· Ακαδημία Αθηνών, σ. 93, αρ. ΙΕ'(Β)].
- Χορεύουν τα κλεφτόπουλα, γλεντάνε τα καϊμένα. Ε'/1956, Β'/1957, Β'/⁴1965, Ε'/¹⁶1970, Β' Δ'/¹⁷1979. [Πολίτης, αρ. 31].
- Χορεύουν τα κλεφτόπουλα, χορεύουν τα καϋμένα. ΣΤ' (Βουτ.-Έλ.)/1930. [Αραβαντινός, σ. 111, αρ. 132].

Ψυχομαχάει ο Διγενής κι η γης ανατρομάζει (Ο θάνατος του Διγενή). Β' (Σαρή)/
1925. [Ζαμπέλιος, σ. 700-701, αρ. 135].

Ως έτρωγα κι ως έπινα σε μαρμαρένια τάβλα (Η αρπαγή της γυναίκος του
Ακρίτη). Α' (Σαρή)/1923, Γ' (Σαρή)⁵1930 και 6/1937 Γ' (Οικ.)/1933 και
³1936, Γ' (Σαρή)⁴1936. [Πολίτης, αρ. 75].

SOMMAIRE

Théodore A. Nimas

Nicolas Politis et la place de la chanson populaire dans les manuels de l'Enseignement Secondaire à partir de l'époque de l'imposition du cours du grec moderne (1884) jusqu'aujourd'hui

Dans le cadre de ce travail nous examinons la place des chansons populaires dans les livres de l'Enseignement Secondaire à partir de l'époque de l'imposition du cours du grec moderne (1884) jusqu'aujourd'hui. Plus particulièrement, nous avons recherché et nous avons fait la liste des chansons populaires rencontrées dans tous les livres ayant le titre «*Νεοελληνικά Αναγνώσματα*» [= *Lectures Néohelléniques*] qui étaient enseignés à l'École Hellénique de trois classes de la période 1884-1929, ceux du Gymnase de quatre classes de la même période et du Gymnase de six classes de la période 1930-1976 mais aussi ceux de «*Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*» [= *Textes Littéraires Néohelléniques*] qui étaient enseignés au Gymnase et au Lycée de 3 classes de 1977/1981 jusqu'aujourd'hui (2003). Etant donné que dans les manuels cités ci-dessus les collections des chansons populaires sont rarement présentées, nous avons essayé de les trouver et de les identifier. Voilà les résultats de cette recherche:

A. Dans l'ensemble des manuels de la période de 1884 jusqu'aujourd'hui, 268 chansons populaires sont trouvées en tout (avec leurs variantes). En ce qui concerne les éditions publiques des manuels scolaires, de 1938 à aujourd'hui, 107 chansons populaires y sont comprises en tout. De ces 268 qui ont été sélectionnées, 122 proviennent de la collection «*Εκλογαί από τα Τραγούδια του Ελληνικού Λαού*» [= *Choix à travers les chansons de la population hellénique*] (Athènes 1914) de N. Politis, à savoir 45,52% tandis que 107 chansons (1938 jusqu'aujourd'hui) 71 à savoir 66,36% proviennent des *Choix* de N. Politis. Parmi 122 chansons choisies, la plupart sont rencontrées dans toutes les générations des manuels scolaires.

B. Les autres collections des quelles proviennent les chansons populaires choisies contiennent par ordre décroissant: A. Passow (40), Sp. Zambelios (23), P. Aravantinos (21), M. Michailidis-Nouaros (11), Cl. Fauriel (9), Em. Manolakakis (8), revue Laographia (8), D. Petropoulos (7), Ant. Manoussos (6), Agis Theros (5), Tr. Bartas (4), Academie d'Athènes (3), A. Jeannarakis (3), G. Ioannou (2 + 3), Al. Politis (3), Ant. Sakellariou (3), G. Chassiotis (3), tandis que deux (2) et une (1) chanson contiennent des collections diverses ou des revues.

Trois (3) chansons sont de provenance inconnue.

C. Des interventions dans les textes des chansons populaires (absence des vers, remplacement des mots incompréhensibles etc.) dans des manuels plus vieux, ceux des particuliers, il y en a assez.

D. En ce qui concerne l'influence de la collection de N. Politis à des enseignants et des apprenants à travers les chansons sélectionnées de temps en temps, elle pourrait être caractérisée comme importante et le nom du grand folkloriste est identifié à la conscience de la population grecque avec la chanson populaire grecque et avec le folklore grecque en général.

